

Dossier minister van Financiën

Verantwoordingsdebat

27 mei 2020

Inhoud

1. Financieel-economische ontwikkelingen.....	4
a. Economische groei.....	4
b. Arbeidsmarkt en inkomen.....	5
c. Saldo, schuld en onderuitputting.....	6
d. Algemeen fiscaal beleid.....	13
e. Q&A Pensioenen.....	14
f. Q&A Macro-economie:.....	15
g. Rijksbrede onvolkomenheden.....	16
h. Onvolkomenheden Financiën.....	40
i. Toeslagen.....	46
j. Inzicht in kwaliteit.....	59
k. Monitor Brede Welvaart & SDG's 2020.....	66
l. Q&A Kabinetsreactie op Inzicht in Publiek Geld (deel 2).....	69
2. Internationale ontwikkelingen.....	75
a. Internationale ontwikkelingen.....	75
b. Strategische agenda EU.....	77
c. Q&A Brexit.....	78
d. Q&A 's internatiaal.....	81
e. Q&A Pulsvisserij.....	86
f. Q&A uitbreiding EU.....	88
3. Klimaat.....	89
a. Klimaatakkoord.....	89
b. Stand van zaken afhandeling schade Groningen.....	100
c. Stikstof.....	106
4. Justitie en Veiligheid.....	109
a. Politiesterkte.....	109
b. Ondernijning.....	111
c. Migratie/immigratie.....	113
d. Experiment gesloten coffeeshopketen.....	117
e. Rechtsbijstand.....	120
5. Onderwijs.....	122
a. Algemeen.....	122
b. Lerarentekort.....	124

c.	Werkdruk.....	127
d.	Salaris en beloning in het po en vo.....	129
6.	Defensie.....	132
a.	Algemeen defensie.....	132
b.	ontwikkeling defensiebegroting en NAVO norm.....	139
7.	Overig.....	143
a.	Zorguitgaven.....	143
a.	Decentrale Overheden: Decentralisatie uitkeringen.....	146

1. Financieel-economische ontwikkelingen

a. Economische groei

De economie van Nederland groeide gelijkmatig in 2019, en nam over het hele jaar toe met 1,8 procent. Het bbp nam hiermee voor het zesde jaar op rij toe.

Vergeleken met de voorgaande jaren vlakte de groei wel wat af. De groei vertraagde al in de tweede helft van 2018, en bleef vervolgens relatief vlak in 2019. Dit was grotendeels het gevolg van minder groei van de vraag uit het buitenland. Desondanks groeide de Nederlandse economie sneller dan in de buurlanden.

De binnenlandse economische situatie bleef in 2019 gunstig, en de economische groei kwam dan ook vooral voort uit de binnenlandse vraag. De consumptie van huishoudens nam wat minder snel toe dan voorgaande jaren, en groeide met 1,4 procent. De toename van de uitvoer was relatief bescheiden, en de bbp-groei kwam hierdoor wat lager uit dan een jaar eerder, ondanks de sterke groei van de investeringen en toegenomen overheidsuitgaven.

b. Arbeidsmarkt en inkomen

De arbeidsmarkt bleef op stoom. De werkloosheid daalde verder, en het arbeidsaanbod nam toe. Het aantal Nederlanders met een baan groeide in 2019 met 179 duizend. De werkloosheid daalde op jaarbasis tot 3,4 procent van de beroepsbevolking, en bleef daarmee historisch laag. De arbeidsdeelname was nog nooit zo hoog als in 2019. Bijna zeven op de tien (beroepsgeschikte) Nederlanders waren in 2019 aan het werk.

Door de lage werkloosheid en het toenemende aantal vacatures nam de krapte op de arbeidsmarkt in de loop van het jaar toe. Eind 2019 waren er ruim negentig vacatures per honderd werklozen. De spanning op de arbeidsmarkt bereikte hiermee een nieuwe recordhoogte. Hierdoor was het moeilijker voor bedrijven en de overheid om geschikt personeel te vinden. De krapte vertaalde zich ook in de sterke toename van het aantal vaste contracten. Aan deze toename is bijna de hele groei van het aantal werkenden toe te schrijven.

De cao-lonen groeiden in 2019 met 2,5 procent ten opzichte van 2018. De lonen stegen daarmee sneller dan een jaar eerder, maar langzamer dan de prijzen. De inflatie kwam namelijk uit op 2,6 procent.

Dit komt onder andere doordat de verhoging van het btw-tarief zorgde voor een relatief hoge inflatie. Hiertegenover staan echter ook lastenverlichtingen, die zorgen voor een hoger nettoloon. Dit alles resulteert in een koopkrachtstijging van ongeveer 1% in 2019.

c. Saldo, schuld en onderuitputting

EMU-saldo

- Het overschot (EMU-saldo) van de gehele collectieve sector komt voor 2019 uit op 14,0 miljard euro. Dit is 1,7 procent bbp.
- Het EMU-saldo is verdeeld over saldi van verschillende overheidslagen. Het EMU-saldo van het Rijk en sociale fondsen bedraagt 15,7 miljard euro (1,9% bbp). Die van de decentrale overheden bedraagt -1,6 miljard euro (-0,2% bbp).

In miljarden euro's:	MN 2019	FJR 2019	Vershil
EMU-saldo Rijk en centrale fondsen	9,8	15,7	5,9
EMU-saldo decentrale overheden	-1,5	-1,6	-0,1
EMU-saldo collectieve sector	8,3	14,0	5,8
In procenten bbp:			
EMU-saldo Rijk en centrale fondsen	1,2%	1,9%	0,7%
EMU-saldo decentrale overheden	-0,2%	-0,2%	0,0%
EMU-saldo collectieve sector (in procenten bbp)	1,0%	1,7%	0,7%

- In de Miljoenennota 2019 werd nog uitgegaan van een overschot van de hele collectieve sector van 8,3 miljard, wat neerkomt op 1,0 procent bbp. Bij Najaarsnota was het geraamde overschot 1,3 procent bbp.
- Het uiteindelijke EMU-saldo is daarmee 5,8 miljard (0,7 procentpunt) beter dan bij Miljoenennota 2019 begroot. Dit komt hoofdzakelijk door lagere uitgaven onder alle drie de deelplafonds en een positiever saldo van onttrekkingen en stortingen in begrotingsreserves. De belasting- en premie-inkomsten vielen juist iets lager uit dan eerder verwacht, evenals de gasbaten.

Verticale toelichting EMU-saldo

	Miljarden euro	Procenten bbp
EMU-saldo MN 2019	8,3	1,0%
Noemereffect	0,0	0,0%
Belasting- en premie-inkomsten	-0,7	-0,1%
Plafondrelevante uitgaven	0,0	
- Rijksbegroting	1,3	0,2%
- Sociale zekerheid	0,5	0,1%
- Zorg	1,7	0,2%
Gasbaten (transactiebasis)	-1,1	-0,1%
EMU-saldo decentrale overheden	-0,1	-0,0%
Saldo begrotingsreserves	1,7	0,2%
Kastransverschillen	0,9	0,1%
Overige uitgaven	1,5	0,2%
EMU-saldo Financieel Jaarverslag Rijk 2019	14,0	1,7%

EMU-schuld

- De overheidsschuld (de schuld van de gehele collectieve sector) in 2019 bedraagt 394,6 miljard euro, ofwel 48,6 procent bbp.
- Ten opzichte van de raming bij Miljoenennota 2019 is de schuld 8,9 miljard euro lager uitgekomen. Als percentage van het bbp kwam de schuld 1% lager uit.

EMU-schuld 2019	Miljoenennota 2019	FJR 2019	Vershil
In miljarden euro	403,5	394,6	-8,9
In procenten bbp	49,6%	48,6%	-1%

- De schuld kwam vooral lager dan verwacht uit door het hogere overschot (5,8 miljard), de doorwerking van een lagere schuld in 2018 (4,7 miljard) en het feit dat deelnemers aan schatkistbankieren meer middelen in de schatkist aanhielden (1,8 miljard).
- Door de afbouw van de staatsschuld worden buffers opgebouwd, waardoor in economisch mindere tijden niet direct hoeft te worden bezuinigd. De huidige crisis laat zien hoe belangrijk dit is.

Verticale toelichting EMU-schuld		
	Miljarden euro	Procenten bbp
EMU-schuld Miljoenennota 2019	403,5	49,6%
Doorwerking lagere schuld 2018	-4,7	-0,6%
Noemereffect	0,0	0,0%
Mutatie EMU-saldo	-5,8	-0,7%
Aan- en verkoop staatsdeelnemingen	0,1	0,0%
Renteswaps	0,3	0,0%
Schatkistbankieren	-1,8	-0,2%
Kastransactieverschillen	0,6	0,1%
Overige financiële transacties	2,3	0,3%
EMU-schuld Financieel jaarverslag van het Rijk 2019	394,6	48,6%

Onderuitputting

- Op alle begrotingen is er sprake van onderuitputting in 2019. Totaal telt dit op tot 1,8 miljard euro. Onderstaande tabel geeft inzicht in de verdeling hiervan over de verschillende departementale begrotingen onder het deelplafond Rijksbegroting.
- Het grootste deel van de onderuitputting blijft beschikbaar voor latere jaren, zodat de investeringen van het kabinet uitgevoerd kunnen worden. Departementen kunnen via de eindejaarsmarge een deel van de onderuitputting meenemen naar het volgende jaar. In de Voorjaarsnota 2020 is beschreven dat 1,3 miljard euro via de eindejaarsmarge is meegenomen.
- Een groot deel van de onderuitputting heeft een incidenteel karakter. Voorbeelden hiervan zijn de meevallers bij OCW en de onderuitputting op de ondermijningsmiddelen die bij Najaarsnota aan de begroting van JenV zijn toegevoegd.
- Voor het overige deel van de onderuitputting wordt kritisch gekeken in hoeverre dit een structureel karakter heeft. Structurele onderuitputting kan aanleiding zijn om ramingen neerwaarts bij te stellen tijdens de voorjaarsbesluitvorming. Bij de Voorjaarsnota 2020 zijn op de begroting van VWS in dit kader budgetten neerwaarts bijgesteld.

Onderuitputting per begrotingshoofdstuk	
<i>(in miljoenen euro - is onderuitputting)</i>	2019
2A. Staten-Generaal	- 4
2B. Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten en de Kiesraad	- 1
3. Algemene Zaken	- 2
4. Koninkrijksrelaties	- 36
6. Justitie en Veiligheid	- 178
7. Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (incl. W&R)	- 42
8. Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	- 118
9. Financiën	- 159
10. Defensie	- 136

12. Infrastructuur en Waterstaat	– 54
13. Economische Zaken en Klimaat	– 147
14. Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	– 35
15. Sociale Zaken en Werkgelegenheid (R)	– 77
16. Volksgezondheid, Welzijn en Sport (R)	– 187
50. Gemeentefonds	– 88
51. Provinciefonds	– 32
55. Infrastructuurfonds	– 49
65. Deltafonds	– 44
86. Aanvullende post	– 217
HGIS	– 146
Totaal plafond Rijksbegroting	– 1.751

Q: Hoe kan het dat er 1,8 miljard onderuitputting is en tegelijkertijd het plafond sluit?

A:

- Dit komt doordat de onderuitputting in haar geheel is herbestemd.
- Bij Najaarsnota is 0,2 miljard aan onderuitputting ingezet voor urgente maatschappelijke problematiek zoals de aanpak van het lerarentekort en het tegengaan van de georganiseerde ondermijnende criminaliteit.
- De additionele onderuitputting bij FJR is ingezet voor de dekking van de kapitaalinjectie Tennet (0,4 miljard), het invullen van de pensioentaakstelling (0,4 miljard) en de in=uit-taakstelling (0,7 miljard). Elke euro onderuitputting is dus volledig ingezet.

Q: Hoe is de pensioentaakstelling ingevuld?

A:

- In het pensioenakkoord is overeengekomen dat de verslechtering van de houdbaarheid als gevolg van het akkoord deels wordt gecompenseerd door middel van een generieke taakstelling van 800 miljoen.
- De omvang van de taakstelling loopt in vijf jaar tijd op tot 800 miljoen in 2025. De ruimte onder het uitgavenplafond was ten tijde van het pensioenakkoord groot genoeg om deze taakstelling in de eerste drie jaar volledig in te vullen. In 2024 kan de taakstelling voor de helft worden ingevuld en in 2025 voor ruim drie kwart.
- In de besluitvorming over de begroting voor 2021 is een oplossing gevonden voor het resterende bedrag (0,4 miljard) in 2024 en 2025. Hiervoor werd een deel van de onderschrijving van 2019 ingezet.

Q: Nu blijkt dat er grote onderuitputting is op middelen die nog in december zijn toegevoegd aan de begroting, zoals de middelen voor rechtsbijstand en ondermijning. Kan de minister nog geen maand vooruitplannen?

A:

- Bij Najaarsnota zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor urgente maatschappelijke problematiek, waaronder extra geld voor docenten, ondermijnende criminaliteit en veiligheid en stikstof.
- Een groot deel van deze extra middelen is in 2019 nog tot besteding gekomen, zoals de middelen voor onderwijs

- Voor een beperkt deel van deze extra middelen bleek het echter niet meer mogelijk om deze op een doelmatige manier uit te geven in 2019, waaronder de middelen voor ondermijnende criminaliteit en rechtsbijstand. Deze middelen zijn meegenomen naar begrotingsjaar 2020 via de eindejaarsmarge en blijven hierdoor beschikbaar voor het beoogde beleidsdoel.

Q: Waarom is de onderuitputting deze kabinetsperiode in historisch opzicht zo hoog?

A:

- Dit kabinet heeft een ambitieuze investeringsagenda, zeker voor de eerste jaren van deze kabinetsperiode. Het kabinet doet er alles aan deze investeringen tijdig te realiseren. In de eerste jaren bleek dit niet altijd mogelijk door onder andere de goede economische situatie en de krappe arbeidsmarkt.
- Een groot deel van de uitgaven die in 2018 en 2019 niet tot besteding kwam blijft echter beschikbaar voor investeringen in latere jaren.
- Zo is van de onderuitputting van 3 miljard euro in 2018 ongeveer 2,7 miljard euro meegenomen naar een 2019. Van de 1,8 miljard euro aan onderuitputting in 2019 bleef vervolgens 1,3 miljard euro beschikbaar in 2020.

d. Algemeen fiscaal beleid

- Het kabinet had ervoor gekozen om de burgers meer te laten profiteren van het economische hoogtij en om werk meer te laten lonen. De lasten voor burgers werden daarom verlicht, onder meer door het invoeren van een tweeschijvenstelsel en het verhogen van de heffingskortingen in de inkomstenbelasting.
- Tegenover die lagere lasten op inkomen stond in 2019 een verhoging van het lage btw-tarief, van 6 naar 9 procent. Ook de milieubelastingen werden verhoogd. Maar onder de streep, als je alle maatregelen bij elkaar optelt, resulteert met al die maatregelen nog steeds een lastenverlichting voor burgers. Dat was overigens een lastenverlichting ten opzichte van het basispad, waar ook een lastenverzwaring in zit door stijging van de zorgpremies en eerder beleid.
- Voor bedrijven werden de grondslagen in de vpb verbreed. Het kabinet verkleinde bijvoorbeeld de bevoordeling van financiering met schulden in plaats van eigen vermogen.

e. Q&A Pensioenen

Hoe staat het met het pensioenakkoord? Wanneer informeert u de kamer hierover?

- Er wordt al maanden met man en macht hard gewerkt aan de uitwerking van het pensioenakkoord.
- We naderen nu het moment waarop de belangrijkste knopen moeten worden doorgehakt.
- Het kabinet verwacht uw Kamer voor de zomer de uitwerking toe te kunnen sturen.

2019 was een goed economisch jaar, waarom hebben gepensioneerden daar niet van kunnen meeprofiteren?

- In 2019 ging het goed met de economie, de beurzen deden het over het algemeen heel behoorlijk.
- Maar in ons pensioenstelsel speelt de rente ook een belangrijke rol, en de dalende rente heeft met name in de zomer van 2019 voor een flinke verslechtering van de financiële positie van pensioenfondsen gezorgd.
- Door ingrijpen van de minister van SZW/het kabinet zijn pensioenkortingen aan het eind van 2019 voorkomen.
- Deze combinatie van stijgende beurzen en dalende rente – en daardoor uitblijvende pensioenverhogingen – is funest voor het vertrouwen van mensen in het pensioenstelsel. Daarom moeten we vaart blijven maken met de hervorming ervan.

f. Q&A Macro-economie:

Hoe kan het dat de groei van de consumptie van huishoudens vertraagde?

- Dit is moeilijk precies aan te geven. Deels zal dit te maken hebben gehad met de vertragende economische groei en het mindere consumentenvertrouwen. Het beschikbaar inkomen, het inkomen dat huishoudens kunnen consumeren, groeide harder dan de consumptie zelf.
- Daarnaast was de groei van de consumptie in 2018 relatief hoog (het hoogst sinds 2000).

Wat betekenen deze goede cijfers uit het verleden nu nog in het licht van de coronacrisis?

- Tijdens deze jaren van economische voorspoed heeft de overheid buffers kunnen aanleggen die ons nu helpen de crisis economisch het hoofd te bieden.
- Daarnaast is de relatief hoge groei van de afgelopen jaren en de hoge werkgelegenheid een teken dat de Nederlandse economie er structureel goed voorstond. Dit is relatief gunstig met het oog op het herstel na corona. Hiervoor is het wel van belang dat we de schade aan de economie zoveel mogelijk proberen te beperken.

g. Rijksbrede onvolkomenheden

[Rechtmatigheid en overschrijding toleranties]

Factsheet

- Op basis van de onrechtmatigheden en getrouwheidsfouten die zowel de Algemene Rekenkamer als de Auditdienst Rijk toekennen aan de departementen is hieronder het rijksbreed beeld gepresenteerd van rechtmatigheid op de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten.

	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
ADR	99,08 %	99,36 %	99,93 %
AR	98,92 %	99,12 %	99,87 %

- De AR hanteert een tolerantiegrens van 1% voor zowel de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten. De **verplichtingen overschrijden** deze grens.
- Ondanks de overschrijding **verleent de AR goedkeuring** aan de Rijksrekening (onderdeel van het Financieel Jaarverslag van het Rijk), maar is een kritische kanttekening opgenomen in de Staat van de Rijksverantwoording (SRV). In de bestuurlijke reactie op de SRV wordt aandacht besteed aan deze kritische kanttekening.
- De kritische kanttekening richt zich met name op:
 - verplichtingen bij FIN (aankoop aandelen AF/KLM), VWS (geen of*

gebrekkige staatssteuntoetsen), OCW (uitblijven toets bijzondere rijksbijdragen, staatssteunrisico's, slotwetmutatie niet-tijdig gemeld) en DEF (aanbestedingsfouten).

- o uitgaven van het Gemeente- en provinciefonds (decentralisatie uitkeringen) en BZK (huurtoeslag).
- o verplichtingen en uitgaven bij EZK (interim-akkoord NAM m.b.t. de gasafbouw).
- Dit alles is door de AR in samenhang gewogen en heeft tot de conclusie geleid dat de verwerving van de aandelen Air France – KLM een bijzondere, incidentele transactie betreft. Wanneer deze buiten beschouwing wordt gelaten ligt het rechtmatigheidspercentage in lijn met 2018.

[Analyse van fouten en onzekerheden]

Factsheet

- Met ingang van 2017 is de rapporteringstolerantie 2% voor het begrotingshoofdstuk, saldibalans en verantwoordingsstaat agentschappen. Voor begrotingsartikelen en afgerekende voorschotten geldt een rapporteringstolerantie van 5%. Fouten en onzekerheden worden bij elkaar opgeteld.
- De rechtmatigheid van de begrotingshoofdstukken afzonderlijk, is in 2019 binnen de gestelde departementale tolerantiegrens van 2% gebleven, met uitzondering van 4 hoofdstukken:
 1. Financiën en Nationale schuld (verplichtingen: 5,41%)
 2. Volksgezondheid, Welzijn en Sport (verplichtingen: 3,86%)

3. Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (uitgaven + ontvangsten: overschrijding is op basis van de maximale fout: 2,84%)
 4. Provinciefonds (uitgaven + ontvangsten: 5,89%)
- De belangrijkste oorzaken van de overschrijding van de tolerantiegrens van de **verplichtingen** waren in 2019:
 - Het verwerven van aandelen Air France – KLM (€744,4 miljoen) Financiën;
 - Staatssteuntoetsen VWS (fouten: €100,9 miljoen onzekerheden: €696,1 miljoen);
 - Uitblijven toets bijzondere rijksbijdragen, staatssteunrisico's en niet-tijdig melden van slotwetmutatie bij OCW (fouten en onzekerheden: €464,9 miljoen);
 - Vergoeding NAM bij EZK (verplichting als uitgave van €363 miljoen en ontvangsten van €150 miljoen beoordeelt als onzeker);
 - Aanbestedingsfouten Defensie (fouten: €173,6 miljoen);
 - Niet-gemelde slotwetmutaties in 2019 in totaal voor €240 miljoen (verbetering ten opzichte van 2018: €439 miljoen), waarvan €154 miljoen bij OCW (verbetering ten opzichte van 2018 voor OCW: €380 miljoen).

[Rechtmatigheid en overschrijding toleranties]

Q: Wat is het rijksbrede beeld van de rechtmatigheid van de inkomsten, uitgaven en verplichtingen van het Rijk over 2019?

A:

- In 2019 was het niveau van rechtmatigheid hoog. In 2019 is 99,87% rechtmatig ontvangen, is 99,12% van de rijksuitgaven rechtmatig besteed en is 98,92% van de verplichtingen rechtmatig aangegaan.
- Ik ben blij met deze hoge rechtmatigheidspercentages. Ook dit jaar zullen mijn collega's en ik ons inzetten om de rechtmatigheid van rijksuitgaven zo hoog mogelijk te houden.
- De geconstateerde fouten en onzekerheden die gevolgen hadden voor de rechtmatigheid, lagen op het domein van:
 - o het niet geheel voldoen aan aanbestedingsregels en/of (contract-)voorwaarden;
 - o de administratie van verplichtingen, voorschotten en/of vorderingen was niet volledig op orde;
 - o het vooraf informeren van de Staten-Generaal is onvoldoende geborgd;
 - o staatssteuntoetsen ontbraken of waren van onvoldoende kwaliteit.

[Rechtmatigheid en overschrijding toleranties]

Q: Hoe komt het dat de tolerantiegrens van de aangegane verplichtingen overschreden is?

A:

- Voor de ontvangsten en uitgaven blijven we binnen de door de Algemene Rekenkamer gehanteerde norm van 1% aan fouten en onzekerheden. Voor de aangegane verplichtingen overschrijden we echter deze 1% grens van de Algemene Rekenkamer. Dat is geen fraai beeld, maar het gaat hier niet om onrechtmatigheden in uitgaven en ontvangsten. Desalniettemin vergt dit verbetering van onze kant.
- De Algemene Rekenkamer heeft een goedkeurende verklaring bij de rijksrekening afgegeven. De verklaring is voorzien van een kritische kanttekening bij de overschrijding van de AR-tolerantiegrens van de verplichtingen.
- Deze overschrijding is onder andere het gevolg van de bijzondere incidentele transactie voor de verwerving aan aandelen AirFrance/KLM. De AR geeft aan dat deze aankoop in strijd is met artikel 2.27 van de Comptabiliteitswet dat het vooraf informeren van de Staten-Generaal vereist.
- Andere omvangrijke fouten en onzekerheden in de verplichtingen zijn geconstateerd bij VWS, OCW, EZK en Defensie.
- De meeste fouten betreffen:
 - o het niet geheel voldoen aan aanbestedingsregels en (contract-)voorwaarden;
 - o de administratie van verplichtingen, voorschotten en vorderingen was niet volledig op orde;

- o de betrokkenheid van de Staten-Generaal kreeg onvoldoende invulling;
- o staatssteuntoetsen ontbraken of waren van onvoldoende kwaliteit.

[Rechtmatigheid en overschrijding toleranties]

Q: Hoe gaat u ervoor zorgen dat er in 2020 minder overschrijdingen op rechtmatigheid zijn?

A:

- Het afgelopen jaar hebben mijn collega's en ik meerdere malen gesproken over het belang van rechtmatige transacties. In 2020 zal ik dit belangrijke onderwerp onder de aandacht van mijn collega-ministers blijven brengen.
- Daarnaast benadruk ik dat we, in het kader van de coronacrisis, met de gehele Rijksoverheid hard werken aan het spoedig invoeren van diverse noodmaatregelen, waarbij uitvoerig aandacht wordt geschonken aan rechtmatigheid. Bij het aangaan van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten wordt nadrukkelijk gekeken naar het rechtmatigheidsvraagstuk.
- We zullen op de diverse terreinen waarop onrechtmatigheden zijn opgetreden beoordelen of specifieke stappen nodig zijn om het rechtmatigheidspercentage in 2020 te verhogen.

[Rechtmatigheid en overschrijding toleranties]

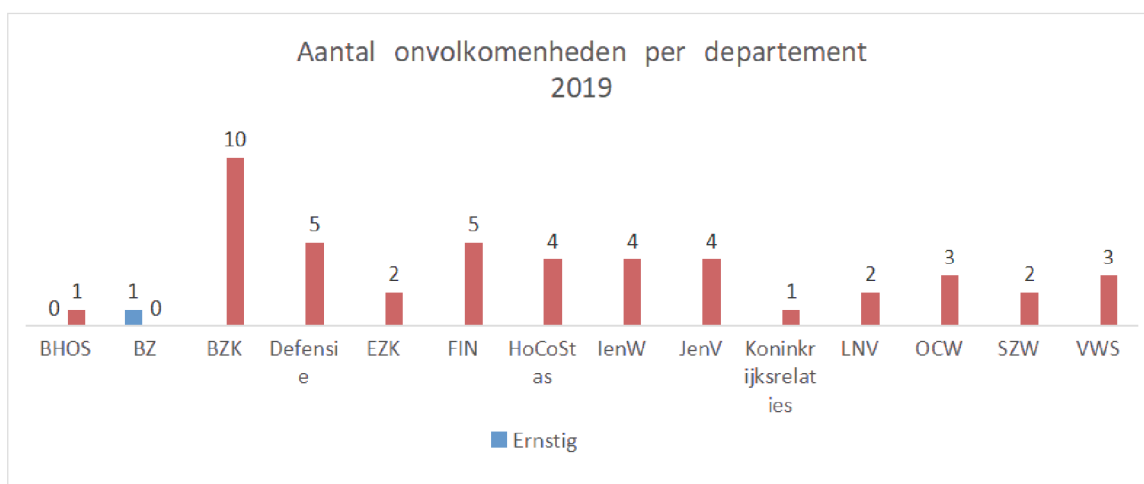
Q: Waarom is het niet gelukt het aantal onrechtmatigheden in 2019 terug te brengen?

- De praktijk blijkt weerbarstig. Het afgelopen jaar heb ik mijn collega's regelmatig gesproken over het belang van rechtmatige transacties.
- Ook op ambtelijk niveau is regelmatig aandacht gevraagd voor dit onderwerp.
- Processen of regelgeving moeten soms worden aangepast. Dit kost tijd. Ik heb er vertrouwen in dat de ingezette trajecten de komende jaren tot goede resultaten leiden.

[Rijksbrede onvolkomenheden]

Factsheet

- Rijksbreed zijn er 47 onvolkomenheden, waaronder 1 ernstige onvolkomenheid bij het ministerie van BZ. Het aantal onvolkomenheden in 2019 is gelijk gebleven aan het aantal in 2018. Hieronder een weergave per departement.

- Rijksbrede aandachtspunten zijn: IT-beheer, informatiebeveiliging, financiële administratie en inkoop.
- De onvolkomenheden zijn onder te verdelen in de categorieën: bedrijfsvoering, financiële bedrijfsvoering, ICT en materieel beheer.
- De minister van Financiën heeft een systeemverantwoordelijkheid voor de rijksbrede onvolkomenheden op financieel beheer, de minister van BZK heeft een coördinerende verantwoordelijkheid voor de onvolkomenheden op de rijksbrede bedrijfsvoering, inclusief het ICT-domein. Daarom zal Begrotingszaken de aanpak van de onvolkomenheden 2019 op financieel beheer monitoren en departementen ondersteunen waar nodig.

- De stijging in het aantal onvolkomenheden in de financiële bedrijfsvoering is te verklaren door tekortkomingen in financiële administraties.
- In 2019 is gewerkt aan het oplossen van onvolkomenheden uit 2018 of eerder. Dit resulteerde in het oplossen van 15 onvolkomenheden.
- Het wegwerken van onvolkomenheden gaat vaak traag, omdat het complexe problematiek betreft. Over heel 2019 constateert de AR dat er 15 onvolkomenheden zijn opgelost en 14 nieuw zijn bijgekomen (het verschil van 1 zit in de splitsing van onvolkomenheden van EZK en LNV).

[Rijksbrede onvolkomenheden]

Q: De Algemene Rekenkamer schetst een evenredig beeld van het aantal onvolkomenheden in 2019 t.o.v. 2018. Dit lijkt geen verbetering. Wat kunt u hierover zeggen?

A:

- Het totaal aan onvolkomenheden in de bedrijfsvoering van het Rijk is 47 en gelijk aan vorig jaar. Toch zijn er 15 onvolkomenheden uit voorgaande jaren opgelost in 2019.
- In 2019 is hard gewerkt aan het oplossen van onvolkomenheden, maar zijn er op andere terreinen nieuwe onvolkomenheden geïdentificeerd door de AR. Ook speelt mee dat de departementen LNV en EZK dit jaar uit elkaar getrokken zijn. Hierdoor worden dezelfde onvolkomenheden dubbel geteld voor de verantwoording van 2019.
- Dit gezegd hebbende kennen veel departementen uitdagingen in de bedrijfsvoering. Ook mijn departement. Financiën is van 9 onvolkomenheden in 2018 naar 5 onvolkomenheden in 2019 gegaan. Er is in 2019 hard gewerkt aan het oplossen van hardnekkige problemen en met resultaat. Daar ben ik blij mee; maar we zijn er nog niet.
- Rijksbreed gesproken zijn er volgens de Auditdienst Rijk geen grote schommelingen in de financiële bedrijfsvoering van het rijk ten opzichte van eerdere jaren. Van de 47 onvolkomenheden liggen er ongeveer 19 op het terrein van financiële bedrijfsvoering, ongeveer evenveel als in voorgaande jaren. Ik noem hier o.a. het verplichtingenbeheer bij de Belastingdienst, het financieel beheer bij

de Overige Hoge Colleges en het subsidiebeheer bij JenV, VWS, LNV en EZK.

- Ieder departement in kwestie heeft hier transparant over gerapporteerd in de jaarverslagen en treft maatregelen. Ik ga op deze plek niet in op individuele onvolkomenheden bij andere bewindspersonen, dat is conform de grondwettelijke verhouding in eerste instantie aan deze departementen zelf.
- Uiteraard zal ik er vanuit mijn systeemverantwoordelijkheid op toezien dat onvolkomenheden op het terrein van de financiële bedrijfsvoering opgepakt worden.
- Daarnaast zijn er ongeveer 28 onvolkomenheden op het terrein van de niet-financiële rijksbrede bedrijfsvoering zoals ICT, inkoop, informatiebeveiliging en aanbesteding. Dergelijke aspecten van de bedrijfsvoering kennen een andere dynamiek dan financieel beheer.
- Ik vraag uw Kamer om de vinger aan de pols te houden. We leggen als kabinet uiteraard verantwoording af, maar het oplossen van onvolkomenheden heeft tijd nodig, zeker bij weerbarstige problematiek zoals ICT en informatiebeveiliging. Mijn collega van BZK gaat hierover uitgebreid met uw Kamer in dialoog. Ik zal vanuit mijn systeemverantwoordelijkheid voor het financieel beheer erop blijven toezien dat ieder departement de handschoen oppakt [en daarbij waar mogelijk gezamenlijk optrekken met mijn collega van BZK].

[Subsidiebeheer]

Q: Meerdere departementen hebben een onvolkomenheid in het subsidiebeheer. Hoe verklaart u dit en wat doet u hieraan?

A:

- Het gaat in alle gevallen om op zichzelf staande tekortkomingen die door het departement in kwestie al opgepakt zijn.
- Betreffende departementen hebben in de afgelopen jaren verschillende maatregelen getroffen, maar kunnen onvolkomenheden hardnekkig zijn en is er tijd nodig om deze volledig op te lossen.
- Vanuit mijn systeemverantwoordelijkheid voor het rijksbreed financieel beheer wordt regelmatig overlegd over de voortgang van de oplossingen.
- Ik zet het monitoren van de rijksbrede onvolkomenheden op financieel beheer voort. Daarnaast trachten we door middel van interdepartementale kennisuitwisseling gezamenlijke weerbaarheid te geven aan huidige en toekomstige onvolkomenheden.

[Subsidiebeheer]

Q: Hoe draagt een interdepartementale verwijssindex bij aan vermindering van risico's op misbruik en oneigenlijk gebruik van subsidies?

A:

- De verwijssindex komt voort uit het rapport van de Ministeriële Commissie Fraude en betreft de uitwisseling van M&O-gegevens tussen departementen. Departementen kunnen over deze informatie beschikken voordat subsidies worden toegekend.
- De verwijssindex is dus een versterking van het systeem m.b.t. het voorkomen van M&O-gevallen.
- Momenteel zorgen we ervoor dat de verwijssindex volledig binnen de kaders van de privacywetgeving uitgevoerd kan worden.

[Uitvoeringsorganisaties]

Q: Wat doet het kabinet om problemen in de uitvoering aan te pakken en de continuïteit van de dienstverlening te borgen?

A:

- Gezien het grote belang van de uitvoering en dienstverlening van de overheid heeft het kabinet vorig jaar een Ministeriële Commissie Uitvoering (MC Uitvoering). De MC Uitvoering heeft als doel een **samenhangende en overkoepelende aanpak** te leveren.
- De aanpak heeft het kabinet gegoten in de vorm van een **werkagenda voor de uitvoering** met vijf thema's:
 1. Verbeteren dienstverlening;

2. Stimuleren digitale agenda;
 3. Opruimen en vernieuwen wet en regelgeving;
 4. Intensiveren samenwerking uitvoering, departement en politiek;
 5. Vergroten statuut en aantrekkelijkheid van de uitvoering.
- ‘Werk aan uitvoering’ en ‘maatwerk in dienstverlening’ zijn trajecten waarmee we de werkagenda verder zullen invullen en vormgeven. Ik verwacht dat uit fase 2 van Werk aan uitvoering verschillende handelingsperspectieven zullen volgen die op alle vijf thema’s toepasbaar zijn.

[Uitvoeringsorganisaties]

Q: Kunt u reageren op het parlementair onderzoek uitvoeringsorganisaties?

A:

- Op 5 maart 2020 is de parlementaire commissie uitvoeringsorganisaties officieel van start gegaan. Ik wens de commissie en in het bijzonder de voorzitter het lid Bosman veel succes met dit onderzoek. Ik hoop binnenkort het gesprek over de uitvoering te voeren met de onderzoekscommissie.
- Ik heb het onderzoeksvoorstel met aandacht gelezen. De uitdagingen waar de uitvoering voor staat, kunnen we alleen het hoofd bieden door samen (dus met uitvoerders, kabinet en parlement) naar oplossingen te zoeken. Het is goed dat ook u als Tweede Kamer actie onderneemt.
- Deze commissie gaat onderzoek doen naar de oorzaken van problemen bij uitvoeringsorganisaties en, het verlies van de menselijke maat daarbij. Belangrijke onderwerpen waar wij als kabinet in de Ministeriële Commissie Uitvoering ook over praten en waar we met de werkagenda voor de uitvoering ook mee aan de slag zijn.
- Ik heb ook gelezen dat de afstemming wordt gezocht met lopende onderzoeken. Daar ben ik blij mee. Dit voorkomt ook onnodige (dubbele) belasting bij de uitvoering. Tevens ben ik bereid technische briefings te laten geven over de onderwerpen indien gewenst.
- Ik hoop dat het parlementair onderzoek zal kijken naar de rol van de Kamer zelf bij het waarborgen van de uitvoerbaarheid van wetten en

regels. Uit de analyse 'Werk aan Uitvoering' komt die rol van de Kamer bij de totstandkoming van de opdracht aan de uitvoering nadrukkelijk terug als belangrijke factor in de dynamiek waarin uitvoeringsorganisaties opereren.

[Uitvoeringsorganisaties]

Q: De Algemene Rekenkamer geeft aan dat het inzicht in de besteding en de resultaten van publiek geld beperkt is. Hierbij gaat het om de financiële stromen die op 'afstand' uitgegeven worden door uitvoeringsorganisaties en decentrale overheden. Wat doet u eraan om deze financiële stromen inzichtelijk te krijgen?

A:

- Zowel de transparantie als de controle op besteding van publieke middelen is in ons democratisch bestel vastgelegd.
- Zo vindt de publieke verantwoording van agentschappen plaats in de departementale jaarverslagen, publiceren 'instellingen op afstand' zoals zelfstandige bestuursorganen een door een extern accountant beoordeeld jaarverslag, is de verantwoording van decentrale overheden openbaar en wordt gecontroleerd door de lokale volksvertegenwoordigers.
- Om zicht te krijgen op de navolgbaarheid van financiële stromen van het Rijk wordt gebruik gemaakt van onder andere open data. Visualisaties op basis van deze open data zijn te vinden op [Rijksfinancien.nl](https://rijksfinancien.nl).

[Zelfstandige bestuursorganen, ZBO's]

Q: Het kabinet gaat de verplichting van zelfstandige bestuursorganen (zbo's) om een doelmatigheidsverslag van de account aan te leveren bij het jaarverslag schrappen. Welke stappen heeft het kabinet ondernomen om meer inzicht in doelmatigheid te krijgen van zbo's ?

A:

- De ministeries van Financiën en BZK ontwikkelen samen met andere departementen een handleiding om evaluaties van zbo's die onder de Kaderwet vallen, te verbeteren.
- Parallel aan de afschaffing van het verplichte doelmatigheidsverslag, treden de ministeries van Financiën en BZK in gesprek met de overige departementen. Dit gesprek zal gaan over hoe doelmatigheid permanent onderwerp van de driehoeksoverleggen wordt.
- Tot slot investeert Financiën in de permanente verbetering van open data van zbo's zodat het ook voor derden mogelijk wordt de financiële reilen en zeilen van zbo's te volgen en te toetsen op doeltreffendheid en doelmatigheid.

[EU-middelen: afdrachten]

Q: Waar kan ik de Nederlandse korting terugvinden die Nederland heeft op de EU-afdrachten?

A:

- De Nederlandse korting is met ingang van 2017 onderdeel van de reguliere afdrachten. De lumpsum korting op de BNI-afdracht wordt gedurende het jaar reeds verrekend met de BNI-afdracht en de Btw-korting met de Btw-afdracht. Hier draagt Nederland slechts 0,15% van de Btw-grondslag af, waar de meeste landen 0,30% afdragen.

[EU-middelen: afdrachten]

Q: Waarom nemen de afdrachten aan de EU sinds 2017 zo sterk toe?

A:

- De toename ten opzichte van 2017 is met name te wijten aan het feit dat de afdrachten in 2017 uitzonderlijk laag waren, met name vanwege grote vertragingen in het cohesiebeleid.
- Doordat er in 2018 sprake was van een normaler beeld van de Europese uitgaven namen daardoor de uitgaven toe.
- Ook voor 2019 zal dit een rol spelen, maar nadere duiding is pas mogelijk nadat de Europese Commissie haar jaarverslag over 2019

heeft gepresenteerd. De omvang van de Europese begroting is ook in deze jaren binnen de vastgestelde betalingenplafonds van het huidige MFK 2014-2020 gebleven.

[EU-middelen: uitgaven]

Factsheet

- De Nationale Verklaring (NV) 2020 verantwoordt € 1.164 mln. Europese gelden in gedeeld beheer met NL.
- Voor alle fondsen functioneerden de systemen naar behoren.
- De Algemene Rekenkamer oordeelt dat de NV 2020:
 - deugdelijk tot stand is gekomen;
 - een deugdelijke kwalificatie geeft van het functioneren van de beheers- en controlesystemen van de in Nederland bestede EU subsidies;
 - een deugdelijke kwalificatie geeft van de rechtmatigheid, juistheid, en volledigheid van de financiële transacties.

[EU-middelen: uitgaven]

Q: Ziet u reden om de EU-afdrachten op te nemen in de Nationale Verklaring?

A:

- De NV is een verklaring over de uitgaven van EU-middelen in gedeeld beheer, de afdrachten aan de EU horen daar niet bij. De verantwoording over de afdrachten verloopt via de reguliere verantwoording in het jaarverslag van Buitenlandse Zaken.
- Transparantie over de EU-afdrachten en de mutaties hierin acht ik zeer belangrijk. Om deze reden is er ook in het Financieel jaarverslag van het Rijk informatie opgenomen waarin de systematiek omtrent de afdrachten is toegelicht.

[Fraudeonderzoek Europese Middelen Algemene Rekenkamer]

Factsheet

- In het Rapport bij de Nationale Verklaring (NV) 2020 van de Algemene Rekenkamer is een aanvullend onderzoek gedaan naar de fraudeaanpak van Europese middelen in gedeeld beheer. De NV is als bijlage in het Financieel jaarverslag van het Rijk opgenomen.
- De AR is overwegend positief over inspanningen van Financiën en departementen op het gebied van fraudeaanpak van EU-middelen in gedeeld beheer. De AR doet wel drie aanbevelingen:
 1. Op korte termijn opstellen nationale anti-fraudestrategie.
 2. Maak één minister verantwoordelijk voor het antifraudebeleid en wijs één coördinerende instantie aan.
 3. De ministers van SZW en EZK dienen aandacht te vragen bij uitvoerende autoriteiten voor de voorschriften voor het melden van (vermoedens van) fraude.

[Fraudeonderzoek Europese Middelen Algemene Rekenkamer]

Q: Hoe kijkt de minister naar de aanbevelingen van de AR en welke zal hij overnemen?

A:

- Het kabinet is en blijft een voorvechter van een efficiënte en effectieve aanpak van fraude met Europese middelen.
- Ik ben verheugd dat de AR overwegend positief is over de inspanningen van het kabinet op het gebied van de fraudeaanpak.
- De aanbevelingen worden zoveel als mogelijk overgenomen en er zal naar een passende invulling van de aanbevelingen worden gezocht.

[Fraudeonderzoek Europese Middelen Algemene Rekenkamer]

Q: Waarom heeft Nederland nog steeds geen antifraude strategie?

A:

- Het is voor lidstaten optioneel om een antifraude strategie op te stellen voor de fraudeaanpak van Europese middelen. Tot nu toe is een nationale fraudebestrijdingsstrategie minder relevant voor Nederland gebleken, omdat Nederland al een robuust systeem kent ten behoeve van het tegengaan en afhandelen van fraudegevallen met Europese middelen. Alle betrokken actoren, van administratieve tot strafrechtelijke, hebben hierin een verantwoordelijkheid.
- Om er zeker van te zijn dat er geen blinde vlekken in dit systeem zijn, heeft het kabinet het fraudebeleid inzichtelijk gemaakt. Hieruit bleek dat alle relevante controlemechanismen zijn geïmplementeerd. Deze constatering werd ondersteund door het onderzoek van de AR. Deze exercitie kan als startpunt dienen voor een eventuele antifraude strategie.

[Adviescommissie Verslaggevingsstelsel Rijksoverheid, AVRo]

Q: Wat zijn de ontwikkelingen omtrent het verbeteren en harmoniseren van het verslaggevingsstelsel?

A:

- In 2017 heeft de Adviescommissie Verslaggevingsstelsel Rijksoverheid (AVRo) geconcludeerd dat er ruimte is om het verslaggevingsstelsel verder te verbeteren en harmoniseren.

- Het kabinet heeft deze conclusie overgenomen en afgesproken dat de komende jaren zal worden onderzocht op welke wijze dit dient te gebeuren. Onderdeel hiervan zijn vier pilots die momenteel bij de Ministeries van Defensie en Infrastructuur en Waterstaat worden uitgevoerd. Binnen deze pilots wordt onderzocht in hoeverre batenlasteninformatie de besluitvorming bij investeringen ondersteunt.
- In 2019 is voor deze pilots een verslaggevingshandboek opgesteld en zijn deze pilots begonnen. In 2020 zal de Tweede Kamer informatie over deze pilots ontvangen (bij Prinsjesdag).
- Mede op basis van de uitkomsten van deze pilots wordt in 2021 gestart met de evaluatie waarin de verbetering en harmonisatie van het verslaggevingsstelsel centraal staat. Hierbij worden ook internationale ontwikkelingen meegenomen.

h. Onvolkomenheden Financiën

Factsheet onvolkomenheden en aandachtspunten AR

- Een overzicht van de onvolkomenheden bij Financiën, met verderop een factsheet per onvolkomenheid:

	Onderwerp	Onderdeel	Verantwoording 2019
1.	Managementinformatie BD	BD	BESTAAND
2.	M&O-beleid kleine middelen (schenk en erf)	BD	BESTAAND
3.	Verbijzonderde interne controles	BD	BESTAAND
4.	Verplichtingenbeheer	BD	BESTAAND
5.	Prestatieverklaringen	BD	BESTAAND
6.	Informatiebeveiliging	KD	OPGELOST
7.	IT-legacy	BD	OPGELOST
8.	Strategisch personeelsbeleid	BD	OPGELOST
9.	Bedrijfscontinuïteitsbeheer	BD	OPGELOST

- M&O-beleid kleine belastingmiddelen (nr. 2): dit betreft het belastingmiddel Schenk en erf; volgens de AR is het M&O-beleid voor het belastingmiddel Auto inmiddels op orde.

Factsheet per onvolkomenheid

1. Managementinformatie Belastingdienst

- In het najaar van 2018 is gestart met het programma Managementinformatie en Risicomanagement (MI/RM).
- Het uiteindelijke doel is op alle sturingsniveaus te voorzien in betrouwbare managementinformatie over het presteren van de Belastingdienst en risicomanagement binnen de Belastingdienst te verankeren.
- Dat doen we onder meer door kaders voor de managementinformatie en risicomanagement op te stellen, de strategische KPI's op de doelen van de Belastingdienst te herijken en door 'dashboards' te maken om de beschikbare managementinformatie eenduidig en toegankelijk in beeld te brengen.
- Het betreft een meerjarig programma: de afronding van het onderdeel Managementinformatie van het programma is gepland voor eind 2022.

2. M&O-beleid kleine belastingmiddelen Belastingdienst (schenk en erf)

- Voor de meeste kleine belastingmiddelen, zoals assurantiebelasting en de belastingen op milieugrondslag, zijn in 2018 toereikende handhavingsplannen en uitvoeringsrapportages opgesteld.
- Voor de middelen Schenk- en erfbelasting en Autobelastingen waren deze er begin 2019 nog niet.
- Voor de Autobelastingen is in 2019 een toereikend handhavingsplan beschikbaar gekomen.
- Voor de erf- en schenkelasting moet de werking van het handhavingsplan nog worden aangetoond.
- De voor de schenk- en erfbelasting lopende trajecten op dit terrein worden in 2020 afgerond.

3. Verbijzonderde interne controles Belastingdienst

- De uitvoering van de verbijzonderde interne controles wordt door de AR vanwege het belang van een juist en volledige gegevensverwerking als onvolkomenheid aangemerkt.
- De AR constateert dat in 2019 belangrijke stappen zijn gezet om het uitvoeren van de verbijzonderde interne controles te verbeteren.
- Zo is er extra capaciteit vrijgemaakt om de verbijzonderde interne controles tijdig uit te voeren.
- De beschikbaarheid en inzichtelijkheid van de voortgangsinformatie behoeven nog verbetering.

4. Verplichtingenbeheer Belastingdienst

- De AR constateerde in 2018 dat de Belastingdienst gedurende het jaar geen goed inzicht heeft in de actuele verplichtingenstand en de verplichtingenruimte.
- In 2019 is de Belastingdienst een project gestart om het verplichtingenbeheer te verbeteren.
- Inmiddels zijn uniforme kaders en richtlijnen voor het verplichtingenbeheer vastgesteld. Ook is er voor de budgethouders een rapportage over de aangegane en openstaande verplichtingen ontwikkeld, die het sturen op de verplichtingen mogelijk maakt. Ten slotte zijn er interne cursussen over het verplichtingenbeheer georganiseerd.
- Desondanks heeft de Belastingdienst ten behoeve van de jaarrekening 2019 nog diverse correcties moeten doorvoeren.
- In 2020 worden de hiervoor genoemde beheersmaatregelen geïmplementeerd en moet de werking daarvan worden aangetoond.

5. Prestatieverklaringen Belastingdienst

- Voordat facturen worden betaald moet vastgesteld worden dat de prestatie of dienst is geleverd en dat de gefactureerde prijs overeenkomstig contractuele afspraak is.
- Met name in een aantal specifieke complexe situaties blijkt het proces van het afgeven van prestatieverklaringen niet altijd goed te verlopen.
- Eind 2019 is er een project gestart om het proces voor het afgeven van prestatieverklaringen te verbeteren.
- In 2020 zal de nieuwe handleiding met kaders en richtlijnen in gebruik worden genomen.

i. Toeslagen

Q. Inmiddels begint het gevoel van vernieuwing en een beetje om te slaan bij de ouders. Klopt het dat alles wederom een beetje stilligt?

- Het klopt dat voor een groot aantal ouders op individuele dossiers sinds de kabinetsreactie nog geen nieuwe stappen zijn ondernomen.
- Dat betekent echter niet dat er niets is gebeurd.
- Ik ben heel hard bezig geweest met het opzetten van de crisisorganisatie waarmee ik wil zorgen dat de afwikkeling transparant en menselijk verloopt.
- Ik heb persoonlijke zaakbehandelaars geworven die de ouders moet gaan bijstaan bij de afwikkeling van hun dossier. Zo hebben de ouders altijd een aanspreekpunt waar ze terecht kunnen met vragen.
- Ik heb commissies ingesteld waarin onafhankelijk experts zitten die als blik van buiten de crisisorganisatie adviseren.
- Daarnaast heb ik spoedwetgeving bij uw Kamer aangeboden die nodig is om ook de hardheidsregeling te kunnen uitvoeren.
- Ik heb begrip dat het geduld na al die jaren op is. Ik vind het belangrijk om de ouders snel duidelijkheid te geven, maar ik vind een duidelijk en transparant proces ook belangrijk.
- Ik heb er vertrouwen in dat de komende tijd hard kan worden gewerkt aan reparatie en herstel, waarbij zal worden begonnen met de meest schrijnende gevallen.

Q. Is het voor alle ouders duidelijk waar ze terecht kunnen?

- Ik heb een breed pallet aan kanalen opgezet voor ouders om zich te laten informeren. Op deze manier wil ik alle ouders bereiken en kunnen zij zelf kiezen welke informatiebron voor hen het prettigste is.
- Ik heb alle ouders die mogelijk in aanmerking komen voor compensatie na het publiceren van het eindrapport van de Adviescommissie een brief gestuurd. Daarnaast hebben alle ouders deze maand een brief gekregen over de hersteloperatie.
- Er zijn in maart en april webinars georganiseerd waar ouders vragen konden stellen en op de website van Toeslagen en kinderopvangorganisaties hebben we informatie geplaatst.
- Naast de persoonlijke zaakbehandelaars die ouders zullen begeleiden in het proces worden fysieke balies ingericht waar ouders terecht kunnen met hun vragen.
- Tot slot word ik door een ouder- en kindpanel geadviseerd over die communicatie. Wat kan er beter of anders in toon of inhoud.

Q. Kan het herstel plaatsvinden met dezelfde mensen als die er zaten toen de problemen begonnen? Moeten er geen mensen worden weggestuurd?

- De ouders die slachtoffer zijn geweest van de hardvochtige fraudeaanpak zijn slachtoffer geworden van institutionele vooringenomenheid. Het is een unieke combinatie aan factoren, en niet individuen, die daartoe hebben geleid.
- Dit was, zoals Donner constateert, niet uniek, maar gelukkig ook niet normaal.
- Nu begrijp ik dat de verleiding bestaat dit terug te leiden naar individuen.
- Die vooringenomenheid is echter ontstaan door een sentiment in de maatschappij, een aanpak die daarop volgde en een inbedding van die aanpak in de processen van Toeslagen.
- Dat zijn verschillende factoren die leiden tot de institutionele vooringenomenheid. Het zijn die factoren en niet individuen die hebben geleid tot vooringenomenheid.
- Daarnaast stel ik een drietal commissies in met onafhankelijke experts die tijdens de hersteloperatie adviezen zullen geven aan Toeslagen. Dit is een extra borging om ervoor te zorgen dat ouders erop kunnen vertrouwen dat hun dossier op een onafhankelijke manier is beoordeeld.
- Tot slot worden in het kader van het cultuurprogramma gesprekken gevoerd met medewerkers van toeslagen.
- Het doel van dit traject is het verleden op een passende manier af te sluiten en lessen te trekken voor de toekomst, om uiteindelijk nieuw perspectief te schetsen voor het opbouwen van een

toekomstbestendige cultuur binnen Toeslagen waarin veiligheid, openheid, en de menselijke maat centraal staan in de activiteiten en werkwijze.

- Ik wil bewustwording en het aangaan van het gesprek stimuleren. Dat is noodzakelijk om vooringenomenheid in de toekomst uit te sluiten.

Q. Wat vindt u van het idee om alle gedupeerde ouders eerst een voorschot over te maken ter compensatie en daarna pas de individuele dossiers te behandelen?

- Ik begrijp dat het aantrekkelijk klinkt, maar dat zou zorgen voor schijnzekerheid.
- Als ik nu voorschotten zou uitbetalen, dan zou ik niet met zekerheid kunnen zeggen of de ouders daar recht op hebben.
- Dat kan dus bij individuele behandeling betekenen dat ouders alsnog een deel moeten terugbetalen.
- Bij uitbetaling van het voorschot is er dan nog niets duidelijk.
- Ik doe het dan liever ineens goed, zodat de ouders meteen duidelijkheid hebben.

Q. Klopt het dat dit misschien nog wel tot volgend jaar duurt?

- Ja, dat klopt. Ik verwacht tot in 2021 bezig te zijn met de hersteloperatie.
- Het is een groep van ongeveer 20.000 ouders die mogelijk in aanmerking komt. Dus het is een flinke klus. Ook hou ik in dat tijdpad rekening met bezwaar en beroep.
- Wel beginnen we met de meest schrijnende gevallen die bij ons bekend zijn.

Juridische molen

Q. Komen ouders wederom in een bureaucratische en juridische molen terecht als zij de compensatie te laag vinden?

A.

- Ik streef ernaar om dit zo snel mogelijk op te lossen voor de ouders.
- Met de Adviescommissie denk ik dat we de getroffen CAF11-ouders op een evenwichtige wijze tegemoetkomen.
- We ontnemen mensen natuurlijk ook hier niet hun rechtsmiddelen. Voor de mensen die in bezwaar gaan wil ik benadrukken dat bij hun bezwaar een speciaal daarvoor in te richten bezwaarschriftenadviescommissie wordt betrokken.
- Natuurlijk kan een ouder hierover anders denken. Deze kan dan rechtsmiddelen tegen het besluit aanwenden. Waaronder een procedure voor de bestuursrechter of de civiele rechter.

Vormgeving compensatie hardheid stelsel

Q. Hoe wordt de compensatie voor de ouders die zijn geraakt door de hardheid van het stelsel vormgegeven?

A.

- Eerder heb ik aangegeven dat ik voor de compensatie voor ouders die gedupeerd zijn door de hardheid van het stelsel op zo kort mogelijke termijn regelgeving zal introduceren.
- Deze regelgeving moet de compensatie, de reparatie en het herstel mogelijk te maken.
- In het Verzamelbesluit toeslagen dat in april is gepubliceerd is de mogelijkheid opgenomen om met terugwerkende kracht het beleid inzake proportioneel toekennen van de kinderopvangtoeslag toe te kunnen passen.
- Onherroepelijk geworden beschikkingen kinderopvangtoeslag kunnen worden herzien tot vijf jaar in het verleden. Hetzelfde geldt voor de mogelijkheid tot matiging van de terugvordering kinderopvangtoeslag in bijzondere situaties.
- Daarmee kan een start worden gemaakt met de reparatie van het 'alles-of-niets'- karakter van de wet voor de periode tot vijf jaar in het verleden.
- Voor besluiten van meer dan vijf jaar geleden wordt op dit moment gewerkt aan een spoedwetsvoorstel dat snel wordt ingediend bij uw Kamer.

Factsheet Informatiebeheer

- Er is onderzoek uitgevoerd naar deelprocessen binnen het primaire proces van Toeslagen waarin voor een dossier relevante informatie wordt gegenereerd en verwerkt. In het tweede kwartaal van dit jaar worden de resultaten van het interne onderzoek opgeleverd. Vervolgens worden de verbeteringen uit het onderzoek geïmplementeerd.
- De aanhoudende signalen van ouders en media over kwijtgeraakte stukken zijn aanleiding om dit te laten onderzoeken door een onafhankelijke (externe) instantie. Momenteel wordt hier een plan van aanpak voor opgesteld dat wordt gecheckt door DocDirect en de ADR.
- De Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed verricht ook een onderzoek naar het informatiebeheer en de kwaliteit van archivering bij Toeslagen waarbij de Archiefwet wordt getoetst.

Dekking maatregelen

Q. Aan deze maatregelen en compensaties hangt een omvangrijk prijskaartje. Hoe wordt de compensatie, het herstel en de uitvoering hiervan gefinancierd? Wie betaalt de rekening?

A.

- Op dit moment zijn de geraamde **kosten** voor de compensatie, het herstel en de uitvoering daarvan inderdaad groot, maar dit is dan ook een enorm **belangrijke zaak**. Het is essentieel dat we dit goed doen.
- De financiële **dekking** van de compensatie, het herstel en de uitvoering hiervan is onderdeel van de **budgettaire voorjaarsbesluitvorming**.
- Over de **uitkomsten** van deze **besluitvorming** wordt de Kamer, conform het reguliere begrotingsproces, met de **1e suppletoire begroting** en de **Miljoenennota** geïnformeerd.

Omvang budgettaire gevolgen

Q: Wat is de totale omvang van de budgettaire gevolgen van de compensatie, het herstel en de uitvoering daarvan?

A:

- Zoals in de Kabinetsreactie aangekondigd hebben de aangekondigde **compensatieregelingen** en **aanvullende maatregelen** omvangrijke financiële **consequenties**.
- Het Kabinet houdt rekening met **€ 360 mln** voor **herziening en correctie** van toeslagen voor CAF-zaken en de **hardheid** van het stelsel.
- Daarnaast houden we rekening met **€ 30 mln** voor **compensatie** voor institutionele vooringenomenheid bij de CAF-zaken.
- Tot slot houden we rekening met **€ 110 mln** aan **uitvoeringskosten** voor Toeslagen.
- De financiële **dekking** voor deze kosten is onderdeel van de **budgettaire voorjaarsbesluitvorming**.
- Over de **uitkomsten** van deze **besluitvorming** wordt de Kamer, conform het reguliere begrotingsproces, met de **1e suppletoire begroting** en de **Miljoenennota** geïnformeerd.

Dekking structurele verbeteringen

Q: U geeft aan het Toeslagenproces structureel te willen verbeteren (menselijke maat en dienstverlening). Hoeveel gaat dat kosten? Hoe wordt dat op de lange termijn gedekt?

A:

- Naast de compensatie en het herstel zijn er op de langere termijn ook **wijzigingen** nodig bij **Toeslagen** zelf, om meer de **menselijke maat** toe te kunnen passen en de **dienstverlening** naar burgers structureel te verbeteren.
- Dit zal leiden tot ingrijpende **veranderingen** bij alle **onderdelen** van de Belastingdienst die bij de **Toeslagenketen** betrokken zijn, zoals de ICT-afdeling en de BelastingTelefoon.
- De **financiële dekking** van deze structurele veranderingen bij Toeslagen is onderdeel van de budgettaire **voorjaarsbesluitvorming**.
- Over de **uitkomsten** van deze **besluitvorming** wordt de Kamer, conform het reguliere begrotingsproces, met de **1e suppletoire begroting** en de **Miljoenennota** geïnformeerd.

Parlementair onderzoek

Q. Is het geen tijd voor een parlementair onderzoek of zelfs een enquête naar Toeslagen?

- Ik begrijp de wens van leden om vanuit een breed perspectief periodiek geïnformeerd te worden over de ont en afwikkeling van Toeslagen goed. Er is in de afgelopen tijd veel gebeurd en gewisseld met uw Kamer en de informatievoorziening, ook richting uw Kamer, is ook niet altijd vlekkeloos geweest.
- Tegelijkertijd heb ik er vertrouwen in dat met de crisis- en herstelorganisatie én de maatregelen op Toeslagen een stap vooruit kan worden gezet. Dat is en blijft mijn prioriteit.
- Vooropgesteld gaat uw Kamer over uw eigen instrumentarium: ik laat een oordeel hierover dan ook aan uw Kamer.

- Inzicht in kwaliteit

Q&A Verantwoordingsdebat 2020 Inzicht in Kwaliteit

Thema: Voortgang operatie Inzicht in Kwaliteit

Q: In hoeverre ligt wat u betreft de operatie Inzicht in Kwaliteit op koers om gestelde doelen te gaan behalen?

A:

- We hebben voor de operatie Inzicht in Kwaliteit drie veranderopgaven en een aantal ontwikkelijnen voor het stelsel geformuleerd waarmee we kabinetsbreed aan de slag zijn.
- Op al deze elementen hebben we het afgelopen jaar goede voortgang geboekt, bijvoorbeeld met de introductie van de Strategische Evaluatieagenda, het verbeteren van CW 3.1 naleving en een groot congres afgelopen november.
- Toewerken naar de veranderopgaven is een samenspel van verschillende actoren. Het is een proces van de lange adem, want we richten ons niet op korte klappen, maar op een duurzame versterking van de manier van werken.
- Ik hoop hier ook het komende jaar weer samen met u verder aan te werken.

Thema: SEA

Q: Departementen maken nu een verbeter slag richting de SEA, wanneer wordt verwacht dat departementen een SEA volledig volgens de nieuwe criteria hebben en hoe gaat u hierop toezien?

A:

- Bij de begroting van 2021 zal de verbeter slag richting de SEA voor elk departement zichtbaar worden, de invulling hiervan is maatwerk per departement.
- Hierna zal bezien worden of en hoe de regelgeving moet worden aangepast om de criteria voor de SEA te reflecteren.
- In dit proces zal ook het toekomstige toezicht hierop verder worden vormgegeven. Op dit moment loopt dit zoals gebruikelijk mee in het reguliere begrotingsproces.

Thema: Beleidsdoorlichting en SEA

Q: Hoe gaat de minister ervoor zorgen dat we met de beleidsdoorlichting geen oude schoenen weggooien voordat we nieuwe hebben?

A:

- Op basis van de inzichten bij het realiseren van de verbeterslag de komende periode zullen we een aantal randvoorwaarden verder uitwerken en op basis hiervan bezien welke aanpassingen in RPE en RBV nodig zijn.
- We kiezen er bewust voor om dit niet te doen voordat we, in de geest van de veranderopgaven, ervaring in de praktijk hebben opgedaan.
- Intussen vinden de beleidsdoorlichtingen voor 2021 in de basis gewoon doorgang. Per geval wordt bekeken of er aanleiding is om, in lijn met de veranderopgaven en criteria van de SEA, aanpassingen te maken om de beleidsdoorlichtingen en de verwachte inzichten hieruit zo relevant mogelijk te maken.
- Zoals gebruikelijk zal uw Kamer ook voor elke beleidsdoorlichting gepland voor 2021 een Harbersbrief ontvangen met de onderzoeksopzet.

Thema: interdepartementale vraagstukken en SEA

Q: Hoe gaan we op de departementale SEAs om met interdepartementale vraagstukken (bijvoorbeeld klimaat, stikstof)?

A:

- In het proces van identificeren en uitwerken van thema's komen mogelijk interdepartementale vraagstukken op.
- Waar relevant stimuleren we departementen om onderling te bezien hoe deze thema's goede borging krijgen, conform de verantwoordelijkheden van de vakministers.
- Waar mogelijk en nodig wordt hierop vanuit de operatie Inzicht in Kwaliteit ondersteuning geboden.

Thema: naleven CW3.1 coronamaatregelen

Q: In hoeverre zijn de coronamaatregelen onderbouwd conform CW 3.1 en hoe gaat u ervoor zorgen dat ook de Coronamaatregelen goed worden geëvalueerd?

A:

- Het coronavirus maakt dat we leven in een uitzonderlijke tijd. We hebben met veel onzekerheden te kampen en we moeten steeds snel handelen. Ondertussen wordt er op de verschillende departementen nog altijd hard gewerkt aan de uitwerking en uitvoering van maatregelen in het kader van Corona.
- Een eerste scan van de huidige maatregelen geeft het beeld dat de naleving van CW 3.1 gemiddeld gezien op een lager niveau ligt vergeleken met het gemiddelde in de vorige monitor CW 3.1 die ik heb uitgevoerd. Een compleet beeld geeft dit echter nog niet aangezien aan verschillende maatregelen ook nog verder wordt gewerkt.
- Met name het invulling geven aan de manier van evalueren van crisismaatregelen zal de komende tijd ook mijn aandacht hebben.

Thema: Pilot CW3.1

Q: Kunt u toelichten hoe u de gestelde doelen voor de pilot met bijlage CW 3.1 gaat evalueren?

A:

- Tot het einde van 2020 wordt een pilot uitgevoerd, waarbij in ieder geval een deel van de voorstellen met significante gevolgen een aparte CW3.1 bijlage krijgt met toelichting conform CW 3.1 inclusief de evaluatieparagraaf.
- Op deze manier wordt beoogd de vindbaarheid van de vereiste toelichtingen te vergroten.
- Verwacht wordt dat een betere vindbaarheid uw Kamer ondersteunt in het gesprek over de onderbouwing en evaluatie van voorstellen met de verantwoordelijke vakministers binnen de betreffende Kamercommissies.
- Om die verwachting te toetsen, wordt een externe partij gevraagd om de pilot te evalueren. Daar wordt op dit moment nader invulling aan gegeven.

Thema: Vervolg Operatie IIK

Q: Wat kunnen we aan resultaten verwachten bij de volgende voortgangsrapportage?

A:

- In de laatste voortgangsrapportage die in april aan uw Kamer is verzonden ga ik weer in op de voortgang van de departementale initiatieven en de verschillende ontwikkelijnen voor het versterken van het evaluatiesysteem.
- Ook verwacht ik u te kunnen informeren over de voortgang met betrekking tot de SEA en CW3.1 en de laatste inzichten op dit gebied.

j. Monitor Brede Welvaart & SDG's 2020

- Het CBS publiceert dit jaar voor de derde keer, op verzoek van het kabinet de Monitor Brede Welvaart & SDG's. Tegelijk met deze publicatie komt ook de kabinetsreactie op de Monitor uit.
- Sinds 2019 toont de Monitor ook de voortgang op het gebied van de SDG's, op basis van internationaal afgesproken indicatoren. Deze worden aangevuld met zogenoemde SDG+-indicatoren die specifiek relevant zijn voor NL
- De Monitor toont een groot aantal (>400) indicatoren die meten hoe NL scoort op het gebied van economische, sociale en ecologische aspecten. Daarnaast toont het trends en de positie van Nederland ten opzichte van andere Europese landen.
- Brede welvaart wordt gemeten in drie dimensies: Hier en Nu (kwaliteit van leven), Later (kapitaal voor latere generaties) en Elders (grensoverschrijdende impacts ofwel voetafdruk).
- Daarnaast toont de Monitor aanvullende informatie over de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's). De SDG's bieden een concretisering van het begrip brede welvaart, met aanvullende informatie over het handelingsperspectief van de overheid en maatschappij.
- NL staat eerste van de zestien (geen data voor alle EU-landen) op het gebied van tevredenheid met het leven. Ook is het vertrouwen in anderen en instituties hoog (beide 2de van de 16).
- De aandachtspunten uit de Monitor 2020 zitten met name op het gebied van natuurlijk kapitaal en de 'planeetdoelen' binnen de SDG's (achteruitgang biodiversiteit, slechte score in internationaal

perspectief op stikstofoverschot, hernieuwbare energie en import fossiele brandstoffen).

- Ook scoort NL onder het EU-gemiddelde voor het behalen van SDG5, gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Wel zijn daar positieve ontwikkelingen te zien, zoals een afname in het beloningsverschil.

Kabinetsreactie op de Monitor en SDG-rapportage

- De resultaten in de Monitor zijn grotendeels gelijk aan die van vorig jaar: we staan er op veel welvaartsaspecten goed voor.
- Een hoge brede welvaart geeft ons de middelen om de coronacrisis goed te doorstaan: bijv. een hoge materiële welvaart, vertrouwen in elkaar en in instituties, kennis van experts en een uitstekend zorgstelsel, fijne woningen met toegang tot internet zodat we kunnen thuiswerken en bij kinderen thuis onderwijs kunnen bieden.
- Verder kan brede welvaart bij het herstel na de crisis een centrale rol spelen, aangezien de maatschappelijke en politieke discussie in toenemende mate gaat over de balans tussen het beschermen van de volksgezondheid en de indirecte effecten hiervan op andere terreinen.
- Het beleid van het kabinet is erop gericht om de volksgezondheid te beschermen en de druk op de zorg beheersbaar te houden. Daarnaast is het van belang dat de nadelige financiële en economische effecten zo beperkt mogelijk zijn, zodat bedrijven en burgers hun rekeningen kunnen blijven betalen. Ook wil het kabinet de nadelige sociale effecten, zoals eenzaamheid door social distancing, beperken.
- De kabinetsreactie beschrijft daarnaast het beleid dat het kabinet de afgelopen jaren heeft ingezet om de economie te verduurzamen en

de brede welvaart te verhogen, zoals het klimaatbeleid, het Schone Lucht Akkoord en de groeistrategie.

Hoe en wanneer geeft het kabinet verdere invulling aan de wens om brede welvaart en de SDG's te gebruiken in de beleidscyclus?

- Om brede welvaart en de SDG's verder te kunnen integreren in beleid is meer inzicht nodig in de relaties tussen verschillende indicatoren. Dat bleek ook uit de kamerbrief die in december over dit onderwerp naar de kamer is gestuurd door ministers Hoekstra en Wiebes.
- De Monitor geeft vooral een statisch beeld: het is een nuttig instrument om de huidige stand van zaken te zien en te ontdekken welke trends er zijn over de tijd.
- Voor het maken van beleid en het nemen van besluiten zijn methoden en instrumenten beschikbaar, zoals maatschappelijke kosten-batenanalyses en het Integraal afwegingskader voor beleid en regelgeving (IAK). Het kabinet ziet de Monitor als een aanvulling op deze instrumenten, niet als vervanging.
- Bij de doorrekening van het klimaatakkoord zijn de effecten van maatregelen doorgerekend op o.a. indicatoren voor de economie, de CO₂-uitstoot en de verdeling van de kosten. Een dergelijke brede exercitie kan in de toekomst mogelijk vaker plaatsvinden.
- Het kabinet is in gesprek met de planbureaus over hoe brede welvaart kan worden gebruikt in de begrotings- en verantwoordingssystematiek. Zij komen voor het einde van het jaar met een gezamenlijk plan van aanpak.
- In hun brief naar de kamer verwijzen de planbureaus ook naar de Studiegroep Begrotingsruimte. De SBR gaat over haar eigen inhoud en agenda. Wel ga ik ervan uit dat de verschillende verzoeken vanuit

de Kamer om te kijken naar brede welvaart in de begrotings- en verantwoordingssytematiek zijn overgekomen.

k. Q&A Kabinetsreactie op Inzicht in Publiek Geld (deel 2)

Algemeen

Q: Kan de Minister meer zeggen over de kabinetsreactie op Inzicht in Publiek geld (deel 2) van de Algemene Rekenkamer?

A:

- Op 26 juni is het AO Begroten en Verantwoorden, wat mij betreft is dat de ideale gelegenheid om te praten over de inrichting van de verantwoording en hoe de Algemene Rekenkamer en het kabinet daarnaar kijken.
- In het algemeen kan ik wel wat zaken aanstippen. Vanuit het **budgetrecht** en de **controlerende taak** van de Tweede Kamer gezien is de informatievoorziening in begrotingen en jaarverslagen van evident belang. Ik maak me daarom sterk voor de volgende verbeteringen in de informatievoorziening:
 1. Het verbeteren van de informatie rond verplichtingen en vrije ruimte (de zogenoemde **budgetflexibiliteit**) in begrotingen en jaarverslagen.
 2. De digitale informatievoorziening op **Rijksfinancien.nl** en **Rijksbegroting.nl** te versterken. Deze websites worden in 2020 **samengevoegd**, zodat er een platform ontstaat waar men – meer dan nu het geval is - informatie op maat kan verzamelen.
- Ook organiseer ik met de **Operatie Inzicht in Kwaliteit** een inzet op sterkere informatievoorziening, zoals die in Verantwoord Begroten bedoeld was: Een versterkt evaluatiestelsel dat voorziet in de

benodigde beslisinformatie, zodat de begroting een vooral financieel document kan zijn.

Budgetrecht

Q: Waarom breidt de minister niet gewoon het aantal artikelen uit?

A:

- Het aantal artikelen houdt direct verband met het budgetrecht, omdat een minister binnen een begrotingsartikel mag schuiven met budgetten, zonder voorafgaande goedkeuring van het parlement.
- Het aantal begrotingsartikelen is de afgelopen jaren redelijk stabiel geweest, zo tussen de 150 en 250, en voortdurend in beweging.
- Het aantal artikelen zie ik op zichzelf niet als indicator voor de kwaliteit van de toepassing van het budgetrecht. Zo wordt uw Kamer bij budgettaire wijzigingen in de praktijk veelal op een gedetailleerder niveau geïnformeerd dan het artikelniveau.
- Wel zijn er op dit vlak, in overleg met uw Kamer, uitbreiding van het aantal artikelen in voorbereiding bij Defensie, LNV en bij mijn eigen ministerie. Dat laat zien dat we met elkaar voortdurend op zoek zijn naar verbetering.

Q: Hoe wordt het verplichtingenbeheer verbeterd?

A:

- Aanpassingen van de verplichtingenramingen moeten tijdig en zo spoedig mogelijk, dat wil zeggen zodra aanpassingen voorzienbaar zijn, aan de Kamer worden voorgelegd.

- De regels over het verplichtingenbeheer en over de informatie die daarover aan de Kamer moet worden verstrekt, worden jaarlijks in het kader van de opstelling van de Rijksbegrotingsvoorschriften onder de loep genomen.
- De handhaving ervan breng ik via het Interdepartementaal Overleg Directeuren Financieel-Economische Zaken onder de aandacht van de ministeries. Dit geldt ook voor de notie dat de bij ministeries reeds beschikbare informatie over verplichtingen, zowel ramingen als realisaties, ten volle wordt benut ten behoeve van een verbeterd verplichtingenbeheer.

Q: Wat doet de minister precies om meer inzicht te geven in de vrije ruimte/verplichtingen?

A:

- Het jaarverslag 2019 biedt u meer inzicht in de aangegane verplichtingen en in vervallen verplichtingen. In de saldibalans van de departementale jaarverslagen kunt u dit nalezen. Daarnaast zie ik erop toe dat de in de departementale begrotingen – conform de rijksbegrotingsvoorschriften – informatie staat over de vrije ruimte. Dit geeft u inzicht in welke middelen eventueel elders ingezet kunnen worden.

Indicatoren bij een regeerakkoord

Q: Wat gaat de minister doen aan indicatoren bij het huidige regeerakkoord?

A:

- De afspraken in het huidige regeerakkoord naderen het einde van hun duur, daarmee lijken mij de aanbevelingen van de AR bestemd voor een volgend Regeerakkoord.
- Ik werk er overigens, en dat is een **primeur**, aan om op Rijksfinancien.nl een monitor rond de Covid-19-maatregelen te plaatsen die inzicht biedt in de budgettaire gevolgen van de maatregelen die het kabinet neemt.

Q: Waarom stelt de minister niet dat een volgend regeerakkoord degelijke indicatoren moet bevatten?

A:

- Hier past mij slechts bescheidenheid. Mijn invloed reikt slechts tot de huidige kabinetsperiode.
- Daarnaast blijkt uit het verleden, zoals de kabinetsreactie schetst, het misschien wel té ingewikkeld om een goede set indicatoren te ontwikkelen die antwoord geeft op alle vragen en volslagen helder is.

Naar een digitale begroting

Q: Kan de minister uitleggen hoe de vernieuwde website de controlerende taak van de Tweede Kamer dient?

A:

- Een van de problemen die de AR aankaart is de versnippering van informatie. Een website hier en daar, een rapportage, een set cijfers, ze zijn overal te vinden.
- Op rijksfinancien.nl werken we aan een platform dat de mogelijkheid biedt om op hoofdstuk- en artikelniveau informatie toe te voegen, en

om relatief eenvoudig cijfers door de jaren heen te vergelijken. Dit kunnen evaluaties en beleidsdoorlichtingen zijn, maar ik heb ook reeds contact met CBS over links naar hun immense database.

- Dit leidt dus tot de gewenste ontsnippering, en geeft de gebruiker eenvoudiger de mogelijkheid om zich een oordeel te vorm over de doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid. De website zelf, dat wil ik benadrukken, geeft natuurlijk niet een oordeel. Dat is aan de gebruiker die dat oordeel bijvoorbeeld kan baseren op de analyse in de aangeboden beleidsdoorlichting.
- Dit vereist dus een meer digitale manier van werken. Een website is immers niet eenvoudig om te zetten in een kamerbrief. Ik hoop dat we op deze manier samen kunnen werken richting een moderne manier van begroten en verantwoorden.

Overig

Q: Hoe gaat de minister de begrotingssystematiek (Verantwoord Begroten) aanpassen?

A:

- Verantwoord Begroten heeft een fundering op twee pijlers:
 3. het beleid sluit aan op de taken en verantwoordelijkheden van de minister
 4. beleidsdoorlichtingen geven een analyse over de effectiviteit en doelmatigheid van het beleid
- Dit heeft geleid tot overzichtelijke en efficiënte begrotingen. De kwaliteit van inzicht in de doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid kan beter, en de uitkomsten uit de Operatie Inzicht in Kwaliteit moeten deze pijler versterken.

- Ook werk ik aan de versterking van de informatiefunctie door het samenvoegen en uitbreiden van de websites rijksbegroting.nl en rijksfinancien.nl. De nieuwe website biedt een platform waarop begrotingen en jaarverslagen tot op artikelniveau verrijkt worden met overzichtelijke cijfers en links naar interne en externe informatie.

2. Internationale ontwikkelingen

a. Internationale ontwikkelingen

- De mondiale economie groeide in 2019 met 2,9%. De betekende een vertraging van de groei t.o.v. 2018 (3,6%) die mede werd gedreven door onzekerheid door toenemende handelsspanningen die zich vertaalden in een vertraging in de maakindustrie.
- De groei in de eurozone kwam in 2019 uit op 1,2%. De economie van de eurozone kampte in 2019 onder meer met de gevolgen van de handelsspanningen die de groei in landen met een grote maakindustrie drukte.
- Met name de groei van de voor Nederland belangrijke uitvoer naar Duitsland vertraagde in 2019, tot 1,1 procent. De Duitse economie had veel last van de haperende maakindustrie en daarnaast waren er problemen rond de energietransitie in de autoindustrie.
- De bbp-groei in Frankrijk bleef de eerste drie kwartalen constant, maar zakt in het laatste kwartaal wat weg. Dit kwam mede door de aanhoudende stakingen en sociale onrust rond de aangekondigde pensioenhervorming. De economische groei kwam daarmee uit op 1,3 procent.
- In Italië kromp de economie in het laatste kwartaal mede door afnemende consumptie, na drie kwartalen magere groei. De jaargroei bleef daarmee steken op 0,3 procent.
- De economische groei in de Verenigde Staten bleef in 2019 met 2,3% solide, mede ondersteund door een budgettaire impuls.
- De groei in China daalde in 2019 naar 6,1%, het laagste niveau sinds 1990. De groei in China daalt al jaren geleidelijk door de transitie naar een groei model gebaseerd op binnenlandse consumptie i.p.v.

investerings en export. Daarnaast hadden de handelsspanningen tussen de VS en China een negatieve impact op de groei.

- De economie in het Verenigd Koninkrijk (VK) kampte met de onzekerheid die gepaard ging met de brexit. De afwikkeling van het Terugtrekkingsakkoord leidde gedurende het jaar tot veel politieke onrust.
- Voor de handel met Nederland waren de gevolgen van de brexit zichtbaar. De waarde van de Nederlandse goederenexport naar het VK kromp in 2019 met 0,7 procent. Daarmee bleef de groei van de goederenhandel naar het VK voor het derde jaar op rij achter bij de ontwikkeling van de totale Nederlandse goederenexport.

b. Strategische agenda EU

- Op 20 juni 2019 besloot de ER over de Strategische Agenda (SA) met daarin de prioriteiten voor de komende legislatuur 2019-2024. NL kon hier mee instemmen.
- Het kabinet kan tevreden zijn met het resultaat: de NLse inzet en prioriteiten (migratie, veiligheid, klimaat, economie en extern beleid; en het functioneren van de Unie) zijn goed gereflecteerd in de Strategische Agenda. De prioriteitsstelling is daarmee in overeenkomstig met de Nederlandse belangen.
- NL heeft zich wat het functioneren van de Unie betreft gericht op o.a. transparantie, betere regelgeving, adequate implementatie en rechtsstatelijkheid. NL ziet deze speerpunten terug in de SA.
- Zoals ook gecommuniceerd in de kabinetsappreciatie m.b.t. het Commissie Werkprogramma (21 februari 2020) is deze agenda van de ER tevens goed weerspiegeld in de zes prioriteiten van de Commissie: 1) Green Deal, 2) Een economie die werkt voor de mensen; 3) Een Europa dat klaar is voor het digitale tijdperk; 4) Bevordering van onze Europese levenswijze; 5) Een Sterker Europa in de wereld; 6) Een nieuwe Impuls voor Europese Democratie.
Ook komen deze punten tot uiting in de portefeuilles / het College van Commissarissen van de nieuwe Commissie.
- [Passief]: De Strategische Agenda blijft het raamwerk van prioriteiten voor de EU voor de komende jaren, ook in de nieuwe post-coronacrisis context.
- Ook is het kabinet tevreden met de benoeming van Frans Timmermans als hoogste Vicevoorzitter van de Commissie. Daarmee

blijft NL sterk vertegenwoordigd in de top van de Europese Commissie, op een voor NL belangrijk onderwerp.

c. Q&A Brexit

Onderhandelingen terugblik 2019?

- De NLse regering is tevreden dat de EU en het VK begin 2020 een akkoord hebben bereikt over de Britse uittreding uit de EU op 31 januari 2020. In de huidige overgangsperiode is het nu zaak om een ambitieus en breed akkoord te sluiten voor de toekomstige relatie.
- Het kabinet heeft in 2019 een consistente en effectieve inbreng kunnen leveren in de EU-VK onderhandelingen, gebaseerd op goede interdepartementale afstemming. Hierdoor zijn de NLse belangen in zowel het terugtrekkingsakkoord (TA) als politieke verklaring gewaarborgd. Ook het mandaat voor de toekomstige relatie dekt de NL belangen voldoende af.
- NL belangen TA: oplossing IER/N-IER grens, waarborgen burgerrechten en financiële verplichtingen VK.
- NL belangen toekomstige relatie: breed akkoord met o.a. handel goederen/diensten, gelijk speelveld, visserij, sociale zekerheid, luchtvaart, interne veiligheid en effectieve governance/handhaving afspraken.

Terugblik contingency planning 2019 en stavaza *readiness*?

- Over het afgelopen jaar heeft het kabinet een grote inspanning verricht om te zorgen voor een goed gecoördineerde interdepartementale aanpak van de voorbereidingen op een mogelijk no deal Brexit scenario voor het terugtrekkingsakkoord.

- Door het tot stand komen van de terugtrekkingsovereenkomst is een no deal scenario afgewend op 31 januari 2020.
- Mocht er geen akkoord komen over de toekomstige relatie dan kunnen op een beperkt aantal thema's mogelijk enkele *contingency* maatregelen opnieuw getroffen worden, die reeds waren voorbereid voor het geval van het eerdere no deal scenario.
- De voorbereidingen waren dus geenszins voor niets, want in tegenstelling tot voorheen zullen er aan het eind van de overgangsperiode zonder meer veranderingen optreden in de relatie van de EU en het VK, ongeacht de uitkomst van de onderhandelingen.
- Maar het belangrijkste is dat iedereen, of het nu het bedrijfsleven is, medeoverheden of burgers, zich moeten blijven voorbereiden op het aflopen van de overgangsperiode, wat nu is voorzien op 31 december 2020. Want het VK is uit de EU gestapt en dit betekent dat er altijd veranderingen komen, of er nu wel of niet een akkoord is over de toekomstige relatie.

Kosten van contingency planning 2019?

- De kosten die gemoeid waren bij de voorbereidingen op een mogelijk no deal scenario zijn volgens afspraak grotendeels binnen de bestaande begrotingen opgevangen.
- Deze uitgaven komen voor een belangrijk deel ook ten goede aan de *Readiness* voorbereidingen tijdens de huidige overgangsperiode, omdat de relatie sowieso verandert.
- Zoals door minister Blok toegezegd aan de Eerste Kamer zal de gehele Rijksbrede inzet op Brexit *contingency planning* ongeveer een jaar na de Brexit datum geëvalueerd worden. Deze evaluatie zal in

voorjaar 2021 uitgevoerd worden, ook de totale uitgaven worden meegenomen.

- Het ging in 2019 om totaalbedrag van ongeveer EUR 8 mln wat is uitgegeven in het kader van *contingency & preparedness* planning.
- Deze middelen zijn door verschillende departementen uitgegeven voor o.a. het Brexit-loket, de impact scan, aan communicatie & voorlichting, voor maatregelen in het kader van verkeersmanagement bij ferryhavens, en voor doorlichtingen.
- Ten behoeve van capaciteitsuitbreiding (werving en opleiding) bij douane, NVWA, KMAR, IND en enkele overige uitvoeringsdiensten zijn in 2018 wel extra middelen vrijgemaakt. De uitgaven op deze middelen zijn gespreid over de periode 2018, 2019 en 2020. De verantwoording wordt meegenomen in de evaluatie die voor 2021 is voorzien.

Nu *no deal* scenario is afgewend; zijn de gemaakte kosten voor *contingency* plannen niet verspild geld?

- Nee. Voorbereidingen komen op dit moment weer van pas (*contingency* wordt veelal *preparedness*, en wordt ingezet in het kader van *readiness*).
- De getroffen maatregelen (en daarbij behorende kosten) zijn beperkt gebleven tot alleen de noodzakelijke om de grootste en meest verstorende effecten te ondervangen.
- De gemaakte kosten zijn voor een belangrijk deel ook nodig in voorbereiding op het aflopen van de overgangperiode, omdat het VK uit de EU vertrokken is en de relatie dus sowieso verandert (VK uit douane-unie en interne markt). In alle gevallen zullen na de overgangperiode bijvoorbeeld grensprocedures gaan gelden.

d. Q&A 's internationaal

Hoe kijkt u aan tegen de MFK-onderhandelingen?

- Onderhandelingen zijn nog niet afgerond; veel inzet gepleegd, maar nog te vroeg om balans op te maken.
- Afgelopen jaar stond coalities gebouwd voor een moderne, financieel houdbare EU-begroting, met eerlijke lastenverdeling.
- Samenwerking is breder dan alleen de Zuinige-4. Denk ook DUI, FRA, Benelux, en anderen met wie NL (deel)belangen gemeen heeft.
- Als ER februari jl. als tussenstand mag gelden: op diverse punten sprake van inhoudelijke voortuitgang (moderner - focus op innovatie, klimaat, conditionaliteiten zoals RoL). Maar op andere punten was het nog onvoldoende (afdrachten, korting), waardoor voor kabinet nog geen acceptabele uitkomst.
- Komende weken voorzetting van de onderhandelingen o.b.v. nieuwe CIE-voorstel dat rekening houdt met de impact van de Coronacrisis en wat nodig is voor het economisch herstel van de EU. De uitgangspunten van de NL inzet (modernisering, houdbaar, eerlijke lastenverdeling) zijn onveranderd.

Q. Hoeveel meer gaat de EU ons kosten door COVID-19?

A.

- Dat is op dit moment nog niet te zeggen. De Europese Commissie presenteerde op PM mei het aangepaste MFK-voorstel; mijn collega Blok heeft uw Kamer hierover geïnformeerd op PM mei. Veel factoren die van invloed gaan zijn op de Nederlandse afdrachten zijn nog onderwerp van onderhandeling. Het kabinet houdt vast aan de bekende inzet en zal in blijven zetten op waar dat mogelijk is herschikking van bestaande middelen om de COVID-19 gerelateerde uitgaven te dekken. In de onderhandelingen zal moeten blijken wat daarbij haalbaar is.

Q. Hoe gaat het kabinet voorkomen dat de verruiming van de Europese begroting permanent wordt, en we dus voor altijd vastzitten aan een hogere EU-begroting en hogere EU-afdrachten?

A.

- Het kabinet is zich terdege bewust van dit risico en wil daarom ook dat eventuele verhogingen van de uitgaven en plafonds tijdelijk zijn. Dit geldt ook voor het plafond voor eigen middelen: als de EU geld leent op de kapitaalmarkt en dit doorleent aan de lidstaten, zal een hoger plafond mogelijk noodzakelijk zijn totdat die leningen zijn terugbetaald. Daarnaast kijkt het kabinet naar mogelijkheden om eventuele verhogingen te oormerken, waardoor het alleen te gebruiken is voor de COVID-19 crisis en dus automatisch vervalt wanneer er in dat kader geen uitgaven of garanties meer gegeven hoeven te worden.

Q. Waarom wordt het surplus over 2019 niet ingeboekt als meevaller in 2020 zoals normaliter het geval is?

A.

- De reden hiervoor is dat we in het kader van COVID-19 nog aanzienlijke, maar in omvang onbekende tegenvallers verwachten die de EU-afdrachten in 2020 gaan verhogen.
- Het cijfer van het surplus is nu bekend, maar als we dat nu inboeken lijkt het alsof er een meevaller is terwijl we uiteindelijk eerder een tegenvaller verwachten. Daarom acht ik het beter om het surplus nu achter de hand te houden als een soort reservering en straks samen met de te verwachten tegenvallers te boeken, zodat de tegenvaller straks per saldo lager uitvalt. Ik heb u reeds gemeld dat het surplus voor Nederland 157 miljoen oplevert, dat is dus additionele ruimte om latere tegenvallers op te vangen.

Q. Hoe groot kan de maximale tegenvaller worden?

A.

- Dat is op voorhand niet precies te voorspellen. Wanneer ik geheel afga op de bestaande systematiek en de ruimte die er nu nog is op de EU-begroting, dan is de te verwachten maximale tegenvaller 0,7 miljard euro. Zodra er meer zicht is op wat de te verwachten tegenvallers zijn als gevolg van COVID-19, zal ik u daarover informeren.

Q. Waarom zijn de afdrachten aan de EU (ongeveer 275 mln.) hoger uitgevallen dan in de oorspronkelijke begroting?

A.

- De toename van de afdrachten heeft enkele hoofdoorzaken:
 - Deels is dit het gevolg van de jaarlijkse nacalculatie, die leidde tot een opwaartse bijstelling van de afdrachten met 318 mln euro. Deze naheffing was al voorzien en daarom was hiervoor bij MN 2019 reeds een reservering van 500 mln getroffen.
 - Het surplus over 2018 leidde tot een afname van de afdrachten met 88 mln euro. Jaarlijks keert de Commissie het surplus over het voorgaande jaar uit.
 - En tot slot werd bij de realisatie geconstateerd dat de afdracht van de invoerrechten 157 mln hoger en de BNI-afdracht 95 mln lager is uitgevallen dan vooraf geraamd. De lagere BNI-afdracht is het gevolg van lagere uitgaven dan verwacht op de Europese begroting. Bij de invoerrechten geldt dat de Nederlandse begroting een doorgeefluik is. De invoerrechten komen binnen als belastingontvangst en na aftrek van 20% inningskostenvergoeding wordt de resterende 80% doorgestort naar de Europese begroting. Op het moment dat er meer geld binnenkomt bij de invoerrechten, stijgt dus ook de Europese afdracht.

Q. Waarom is er bij slotwet 645 mln verschoven van Art. 3.10 naar Art 3.1?

A.

- Dit is een technische verschuiving die geen enkele invloed heeft op de Nederlandse afdrachten aan de EU, alleen waar ze geboekt worden. Op advies van de Audit Dienst Rijk zijn enkele posten die eerst waren geboekt bij Art 3.10 overgeboekt naar Art. 3.1 omdat de ADR ze daar beter onder vond passen.

e. Q&A Pulsvisserij

Wat is laatste stand van zaken?

- Ondanks NLs verzet is eind juli 2019 het pulsverbod ingegaan en sinds 14 augustus 2019 van kracht. Dat betekent dat een eerste groep vissers vanaf zomer 2019 en een tweede groep vanaf januari 2020 niet langer mogen vissen: het gaat in totaal om 66 schepen.
- Op dit moment nog 22 pulsschepen actief (de zgn “5% groep”). Deze groep moet medio 2021 stoppen met gebruik van de pulstechniek.
- Voor zover bekend heeft het grootste deel van de vissers het schip omgebouwd naar de traditionele boomkor. Daarnaast berichten dat enkele vissers hun schip willen verkopen of zijn omgevlagd naar VK.

Nederlandse inzet:

- De TK heeft (via meerdere moties) het kabinet opgeroepen alles in het werk te stellen om een puls verbod te voorkomen.
- Het kabinet zet zich in voor herziening pulsverbod via twee trajecten:
 1. Hofprocedure
 - Kabinet is naar EU Hof van Justitie gestapt om pulsverbod nietig te laten verklaren met als hoofdargument dat besluit niet is genomen o.b.v. best beschikbare wetenschappelijke advies.
 - Deze procedure loopt op dit moment. Dergelijke beroepsprocedure is naar verwachting komend jaar nog niet afgerond.
 2. Nieuw wetenschappelijk advies + evaluatie eind 2020
 - Op 20 mei 2020 nieuw wetenschappelijk advies gepubliceerd over puls door *International Council for the Exploration of the Sea*, instituut wiens adviezen aan basis staan van EU visserijbeleid.

- Naar verwachting bevestigt dit advies eerdere positieve adviezen m.b.t. de pulstechniek.
- NL zal bij CIE aandringen dit advies mee te nemen in de evaluatie Verordening Technische Maatregelen, die eind 2020 is voorzien.

Wat doet het kabinet om het pulsverbod van juli 2019 in te laten trekken?

- Kabinet zet zich in voor herziening pulsverbod via twee trajecten.
- Allereerst is het kabinet een hofprocedure gestart om het pulsverbod aan te vechten. Deze procedure zal naar verwachting niet voor het eind van dit jaar worden afgerond.
- Daarnaast is er op 20 mei 2020 een nieuw wetenschappelijk advies over puls gepubliceerd door de International Council for the Exploration of the Sea (ICES).
- NL zal er bij de Europese Commissie op aandringen dat deze uitkomsten worden meegenomen in de evaluatie van het verbod eind 2020.

f. Q&A uitbreiding EU

Zijn de doelen van het kabinet op uitbreiding bereikt in 2019?

- Zoals uw Kamer bekend hanteert NL een strikt en fair-beleid t.a.v. uitbreiding: landen dienen aan de voorwaarden te voldoen, voordat volgende stappen kunnen worden gezet.
- NL heeft zich in 2019 ingezet om deze conditionaliteit te handhaven, en heeft de landen ondersteund in hun hervormingsprocessen.
- NL is tevreden dat voor ALB conform NL inzet in Raadsconclusies is opgenomen dat het land aan meerdere voorwaarden op het terrein van rechtsstaat en de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad moet voldoen, voordat de daadwerkelijke stap van openen onderhandelingen kan worden gezet.
- NL zal er op toezien dat aan deze voorwaarden wordt voldaan voordat ALB verdere stappen zet, en blijft de kandidaten ondersteunen in hun hervormingsprocessen.

3. Klimaat

a. Klimaatakkoord

- Juni 2019 heeft het kabinet het voorstel voor het Klimaatakkoord naar de Tweede Kamer gestuurd. Hiermee geeft het kabinet uitvoering aan de doelstelling uit de Klimaatwet om in 2030 een broeikasgasreductie van 49% ten opzichte van 1990 te bewerkstelligen.
- Het Klimaatakkoord bevat uitgewerkte plannen voor de sectoren industrie, elektriciteit, landbouw, mobiliteit en gebouwde omgeving om deze broeikasgasreductiedoelstelling te realiseren.
- In het Klimaatakkoord is ook de inzet van fiscale maatregelen afgesproken. Een groot deel van de fiscale klimaatakkoordmaatregelen is in de wet 'fiscale maatregelen klimaatakkoord' opgenomen als onderdeel van het pakket Belastingplan 2020 en is in 2019 dus aangenomen door de TK. De CO₂-heffing is recent ter consultatie aangeboden (zie factsheet CO₂-heffing).
- Inmiddels zijn alle sectoren en beleidsverantwoordelijke departementen gestart met de uitvoering van het Klimaatakkoord. Voor de uitvoering van deze maatregelen is jaarlijks 300 miljoen euro gereserveerd t/m 2030.
- Uitvoering van het klimaatakkoord wordt gemonitord in verschillende ambtelijke werkgroepen. Daarnaast wordt er over de voortgang gerapporteerd in een jaarlijkse Monitor Klimaatbeleid over de uitvoering van het beleid en in de Klimaat- en Energieverkenning (KEV) van het PBL over de ramingen voor de CO₂-reductie in 2030.

- Gelet op de ramingen van de KEV 2019, is de laatste doorgerekende verwachting dat met het Klimaatakkoord een reductie van 43-48% wordt bereikt. Ook de doelen op het gebied van Hernieuwbare Energie en Urgenda werden volgens deze ramingen niet gehaald. Na deze KEV, heeft het PBL nog twee aanvullende publicaties gedaan over de mogelijke reductie in 2030:
 - In december zijn nieuwe ramingen verschenen, daaruit bleek dat met de op dat moment meest actuele verwachtingen voor de brandstof- en CO₂-prijzen, de middenwaarde van de CO₂-emissiereductie volgens het PBL uitkomt op 20-21%. Dit percentage bevindt zich binnen de bandbreedte van de raming in de KEV 2019, maar is aanzienlijk lager dan de daarin geraamde middenwaarde van 23%.
 - Bij de presentatie van het Urgendapakket in april heeft PBL een korte studie van het PBL gepresteerd die liet zien dat de Coronacrisis op de korte termijn een significant effect kan hebben op de CO₂-uitstoot, terwijl de structurele effecten waarschijnlijk beperkt zijn. Het lijkt daarmee niet aannemelijk dat de CO₂-reductie als gevolg van de Coronacrisis ook van (grote) invloed is op de CO₂-uitstoot in 2021 en de jaren daarna, wanneer de 25% emissiereductie ook nog steeds moet worden gerealiseerd.
- Het kabinet heeft op de KEV 2019 gereageerd door te verwijzen naar de klimaatcyclus uit de Klimaatwet, waarbij afgelopen najaar geen aanvullende maatregelen zijn aangekondigd, maar pas bij de Klimaatnota in 2021. Mogelijk leidt een nieuwe KEV in 2020,

afhankelijk van de impact van de Corona crisis, tot een roep om aanvullende maatregelen. Voor Urgenda is dit al gedaan (zie het factsheet over Urgenda). Voor overige klimaatmaatregelen en de green deal (zie hieronder) lijkt er dan vooral een taak weggelegd voor het nieuwe kabinet.

Factsheet Urgenda

- Op 20 december 2019 heeft de Hoge Raad arrest gewezen in de Urgenda rechtszaak. Als gevolg hiervan is het reductiebevel dat de rechtbank Den Haag aan de Staat heeft opgelegd onherroepelijk geworden en is de Staat gehouden om 25% broeikasgasreductie te realiseren in 2020 ten opzichte van 1990.
- Het kabinet baseert zich voor het vormgeven van haar klimaatbeleid en het voldoen aan het vonnis op de ramingen van het PBL. Om aan het vonnis te voldoen was additioneel een reductie van 6-8MT in 2020 nodig en het kabinet heeft op twee momenten aanvullende maatregelen aangekondigd:
 - Bij het uitkomen van de KEV 2019.
 - Per Kamerbrief van 24 april. Hierbij zijn maatregelen in de kolensector aangekondigd en aanvullende publieksvriendelijke maatregelen en no regret maatregelen in de Industrie en Landbouw. Begin juni is hierover een Kamerdebat met de MEZK waarnaar u kunt verwijzen.
- Bij de uitvoering van het maatregelenpakket dat in april is aangekondigd, houdt het kabinet rekening met de gevolgen van de Coronacrisis voor de CO₂-uitstoot. Vanwege deze onzekerheid als gevolg van de Coronacrisis zal in het najaar aan de hand van actuele emissiecijfers bijvoorbeeld worden gekeken naar de maatvoering van de kolenmaatregelen.
- Voor deze maatregelen worden onttrekkingen uit de begrotingsreserve van de SDE gedaan. Dit gaat om 63,02 mln. in 2020 en 236,68 mln. in 2021.

- Daarnaast bevat het pakket 50 mln. in 2020 en 104 mln. in 2021 aan lastenverlichting binnen het lastenkader.
- Dit is met uitzondering van de middelen voor de kolenmaatregelen. Deze worden nog niet verwerkt bij VJN 2020 in verband met de onderhandelingspositie van de staat in de gesprekken met de kolencentrales. Pas als meer duidelijkheid is over het ritme en de budgettaire omvang van de maatregelen wordt dit verwerkt, het streven hierbij is de Najaarsnota 2020.

Factsheet EU lange termijn klimaatstrategie en kopgroep

- In het Klimaatakkoord staat, in lijn met het Regeerakkoord, dat het kabinet in internationaal verband pleit voor een verhoging van de Europese broeikasgasreductiedoelstelling naar 55% in 2030.
- In het kader van de Europese Green Deal heeft de Europese Commissie in december jl. aangekondigd dit jaar een voorstel te doen om het EU broeikasgasreductiedoel voor 2030 op te hogen van 40% naar 50-55%. De plannen van de Commissie passen dus bij de Nederlandse inzet.
- De Commissie komt daarvoor met een Impact Assessment om de gevolgen van een ophoging in kaart te brengen (vermoedelijk in september).
- Op basis van het Impact Assessment zal de discussie gevoerd worden over de aanscherping van het huidige EU-doel. Zoals bekend zet het kabinet daarbij in op een ophoging naar 55%. Nederland trekt hierbij op met de kopgroep van gelijkgestemde lidstaten die het EU-doel voor 2030 wil ophogen naar 55%. Op initiatief van de minister van Economische Zaken en Klimaat wordt hierover regelmatig met Europese collega's gesproken.
- Het kabinet onderstreept het belang van het bindend vastleggen van de broeikasgasdoelen op Europees niveau om duidelijkheid te creëren voor burgers en bedrijven. Het kabinet steunt dan ook het voorstel van de Commissie van maart jl. voor een Europese Klimaatwet waarin het doel van een klimaatneutrale Unie in 2050 wettelijk wordt vastgelegd. Daarnaast vindt het kabinet het belangrijk dat ook het aangescherpte 2030-doel wordt opgenomen in deze Europese Klimaatwet.

Mogelijk aanvullend m.b.t. vragen over gedelegeerde handelingen Europese Klimaatwet

- De Commissie heeft in de Europese Klimaatwet voorgesteld om de doelen tussen 2030 op weg naar klimaatneutraliteit in 2050 via gedelegeerde handelingen vast te stellen. Het kabinet is van mening dat een gedelegeerde handeling daarvoor niet het meest geschikte juridische instrument is. De doelen tussen 2030 en 2050 dienen o.b.v. de gewone wetgevingsprocedure (met betrokkenheid Raad en EP) tot stand te komen.

Factsheet CO₂-heffing industrie

Achtergrond

- De industrie heeft een reductiedoelstelling van 14,3 Mton t.o.v. het basispad. In het Klimaatakkoord is gekozen voor een mix aan instrumenten waaronder subsidies voor uitrol en innovatie en de CO₂-heffing.
- De CO₂-heffing is een noodzakelijk element aangezien het de kosteneffectiviteit van de verduurzaming van de industrie sterk vergroot en als borging van de doelstelling dient.

Vormgeving grondslag

- De CO₂-heffing industrie geldt met name voor industriële bedrijven die vallen onder het EU-ETS. De systematiek van de heffing wordt zoveel mogelijk gebaseerd op het ETS systeem.
- De heffing heeft een afnemende heffingsvrije voet. Hoeveel vrijgestelde CO₂-uitstoot een bedrijf ontvangt wordt gebaseerd op de ETS-benchmarks, de productie en de nationale reductiefactor.
 - De nationale reductiefactor wordt zo vastgesteld dat in 2030 de totale vrijgestelde emissies even hoog als de nog acceptabele emissies gegeven de reductiedoelstelling.
 - De heffing wordt gebaseerd op de ETS-benchmarks omdat dit de beste beschikbare objectieve maatstaf voor CO₂-efficiëntie is en daarmee een solide basis voor de vrijgestelde emissies onder de heffing.
 - Door de heffing op de benchmarks te baseren is de aanvullende reductieopgave onder de heffing kleiner voor bedrijven die al goed presteren t.o.v. hun ETS-benchmark.

Bedrijven die relatief slecht presteren t.o.v. hun ETS-benchmark wacht een grotere opgave onder de heffing.

- Het wordt mogelijk gemaakt om vrijgestelde CO₂-emissies onderling over te dragen. De vrijgestelde CO₂-emissies zijn alleen geldig in het “uitgegeven” jaar.

Vormgeving tarief

- De hoogte van de heffing wordt zo vastgesteld dat de kosten van de benodigde CO₂-reductie lager zijn dan de hoogte van de heffing. De hoogte gebaseerd op advies van PBL en de speelveldtoets van PwC.
- Het tarief is een minimumprijs t.o.v. het ETS. In het Klimaataakkoord was een tarief lineair oplopend van 30 euro in 2021 tot € 125-150 in 2030 opgenomen.

Vormgeving algemeen

- De heffing wordt zo ontworpen dat het risico op weglek wordt geminimaliseerd. Zo is er sprake van:
 - een geleidelijk toenemende heffingsgrondslag,
 - een oplopend prijspad, en
 - de mogelijkheid vrijgestelde uitstoot onderling uit te ruilen.
- Daarnaast mogen bedrijven een overschot aan vrijgestelde uitstoot verrekenen met een tekort aan vrijgestelde uitstoot uit eerdere jaren. Zo kunnen bedrijven (een deel van) de eerder betaalde belasting terugontvangen.
- De heffing heeft als doel om tot gedragsverandering te leiden van de bedrijven om zo de benodigde CO₂-reductie te realiseren. De heffing heeft niet als doel om opbrengsten te genereren. Eventuele opbrengsten worden teruggesluisd.

Link met Corona

- Vanwege de economische gevolgen van Corona is er bij de vormgeving van de CO₂-heffing voor gekozen om voorzichtig te starten. In 2021 krijgen bedrijven een grotere hoeveelheid dispensatierechten toegekend dan nodig (20% bovenop emissies volgens ETS-benchmarks).
- Als gevolg van de voorzichtige start is er in de eerste jaren nagenoeg geen lastenverzwaring als gevolg van de CO₂-heffing. Dit macro overschot wordt jaarlijks afgebouwd en zal naar verwachting tot omstreeks 2024 blijven.
- De 2030 doelstelling blijft hetzelfde. Het is van belang dat bedrijven de transitie naar klimaatneutraliteit inzetten. In Nederland speelt de CO₂-heffing hierin een grote rol.

Link met de Green Deal

- De vormgeving van de CO₂-heffing sluit nauw aan bij het ETS. Hierdoor werken veranderingen in het ETS rechtstreeks door in de heffing. Wordt het ETS strenger, dan is er minder aanvullend nationaal beleid nodig om de doelstelling te behalen en wordt de heffing automatisch (als gevolg van de vormgeving) minder streng.
- Het Europese beleid en de nationale heffing sluiten dus zeer goed op elkaar aan.

Proces

- Het wetsvoorstel wordt door Financien samen met EZK uitgewerkt en zal op Prinsjesdag 2020 worden ingediend.
- De CO₂-heffing dient op 1 januari 2021 in werking te treden.

Factsheet energierekening

- Volgens CBS is de gemiddelde stijging van de energierekening 206 euro in 2019 t.o.v. 2018. Hierbij gaat het CBS uit van het gemiddelde energieverbruik zoals het PBL in kaart heeft gebracht.
- De energierekening bestaat uit drie componenten: leveringstarieven, nettatarieven en energiebelastingen.
- Om de energie- en klimaattransitie voor iedereen haalbaar en betaalbaar te houden, heeft het kabinet in het Klimaatakkoord maatregelen genomen om het belastingdeel van de energierekening van huishoudens in de komende jaren te verlagen.
- Zo heeft het kabinet voor een huishouden met gemiddeld energieverbruik aangekondigd dat de belastingen op de energierekening naar verwachting ongeveer 100 euro zullen dalen in 2020 ten opzichte van 2019.
- Maar de ontwikkeling voor een specifiek huishouden is afhankelijk van het specifieke gas- en elektriciteitsverbruik van dat huishouden. Is het energieverbruik van een huishouden hoger dan gemiddeld, dan is het belastingvoordeel beperkter. Andersom geldt ook dat voor huishoudens met een energieverbruik dat lager is dan gemiddeld, het belastingvoordeel groter is.
- Het kabinet heeft bovendien geen invloed op de marktprijzen en kan daarom ook geen toezeggingen doen over de ontwikkeling van de totale energierekening.

b. Stand van zaken afhandeling schade Groningen

Schade (cijfers d.d.4-5)

- In maart 2018 is de onafhankelijke Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) ingesteld om schade als gevolg van de gaswinning in het Groningerveld publiek af te handelen.
- De schadeafhandeling door TCMG loopt goed, mensen zijn tevreden, al zijn er soms nog complexe situaties. Er zijn afgelopen twee jaar 39.106 dossiers afgehandeld en er is 245,1 miljoen euro uitgekeerd.
-
- Vanaf de inwerkingtreding van Tijdelijke wet Groningen is het IMG bevoegd om alle soorten schade af te handelen, waaronder schade als gevolg van waardedaling en immateriële schade.
- Het IMG ontwikkelt op dit moment de werkwijze voor de afhandeling van dit soort schades.

Factsheet afbouw gaswinning

Benodigd winningsniveau

- De afbouw van de gaswinning gaat in grote stappen. Ook dit jaar is de gaswinning weer verder omlaag gebracht, van de vastgestelde 11,8 miljard kuub naar 10,7 miljard kuub.
- Volgens de meest recente raming van GTS daalt de winning komend gasjaar tot circa 9 bcm om in gasjaar 2021/2022 verder te zakken tot circa 3 bcm bij een gemiddelde temperatuur.
- Vanaf medio 2022 is de winning nul in een gemiddeld jaar. Daarna is het veld alleen nog enkele jaren nodig als reservemiddel voor extreem koude situaties en grootschalige storingen in het systeem. Denk hierbij aan uitval van een grote stikstofinstallatie op een moment van extreme kou.
- Het kabinet blijft constant zoeken naar mogelijkheden om de definitieve sluiting van het veld naar voren te halen.

Belangrijkste maatregelen

- In het buitenland (Duitsland, Frankrijk, België) wordt de vraag naar Groningengas jaarlijks met circa 10% verlaagd door ombouw van huishoudens. De coronacrisis zorgt mogelijk voor vertraging in deze ombouw. De Tweede Kamer is hierover geïnformeerd. Het kabinet monitort de voortgang in het buitenland.
- Er wordt een stikstofinstallatie in Zuidbroek gebouwd waarmee stikstof bijgemengd kan worden bij hoogcalorisch gas om het zogenoemde pseudo-Groningengas te maken. Dit loopt op schema.
- Het wetsvoorstel *beperken van de vraag naar laagcalorisch gas door grote afnemers* is aangenomen door de Tweede Kamer op 1 april en

ligt voor bij de Eerste Kamer [PM update tzt]. Verzocht is om behandeling voor het zomerreces. Het wetsvoorstel verbiedt de grootste negen afnemers om na 1 oktober 2022 laagcalorisch gas te gebruiken.

- Over de inzet van Norg voor de opslag van pseudo-Groningengas lopen momenteel de gesprekken tussen het kabinet en Shell en Exxon.

Stand van zaken versterking Groningen

Versterken (cijfers d.d. 13-5)

- Gebouwen in Groningen dienen te worden versterkt zodat ze voldoen aan de veiligheidsnorm.
- Gelet op de opdracht die voorligt en de raakvlakken met bredere beleidsterreinen van BZK, zoals ruimtelijke ordening, wonen en bouwen, is de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de versterking en de verdere ontwikkeling van het Nationaal Programma Groningen vanaf 1 oktober 2019 ondergebracht bij BZK. De Minister van EZK blijft verantwoordelijk voor de veiligheid.
- Tot en met 31 maart 2020 zijn 15.730 adressen van de 26.272 adressen uit de werkvoorraad opgenomen.
- In het in januari 2020 vastgestelde Versnellingspakket staat de ambitie zoals die door Rijk, regio en NCG samen is overeengekomen. Met het Versnellingspakket zijn de randvoorwaarden uitgewerkt op basis waarvan de versterkingsaanpak versneld kan worden. De ambitie is om in 2020 4.000 opnames en 4.000 beoordelingen uit te voeren, zoals Rijk en regionale overheden in de zomer van 2019 overeen zijn gekomen. De NCG publiceert maandelijks een dashboard met de voortgangscijfers.
- Het doel is om de uitvoeringscapaciteit verder te vergroten. Het kabinet zet samen met de NCG en de regio alles op alles om ook de uitvoering te versnellen.
- De uitdaging voor 2020 is om naast de versnelling ook de transparantie verder te vergroten zodat bewoners weten waar ze wanneer aan toe zijn en tijdig worden betrokken.

- Het advies van de Raad van State op de Wet Versterken, waarmee de Tijdelijke wet Groningen wordt aangevuld, wordt op korte termijn verwacht.
- Over de financiële verantwoordelijkheid voor de versterkingsoperatie zijn afspraken tussen het Rijk en de NAM. Door het publiek maken van de versterkingsoperatie wordt deze overeenkomst momenteel herzien. Dit doet echter niet af aan de financiële verantwoordelijkheid van de NAM voor de versterkingsoperatie voor de veiligheid in Groningen.

Factsheet

Cijfers

Voortgang	Totaal
Werkvoorraad/totaal	26.272
Opname	15.730
Beoordeeld	8.120
Project vastgesteld	1.940
Uitvoering gereed	1.025

PM. Naar verwachting worden op vrijdag 15 mei nieuwe cijfers gepubliceerd. De factsheet kan daarna worden geüpdatet.

Toelichting

Opnames: Een inspecteur verzamelt beschikbare informatie van het gebouw en gaat langs om het gebouw te onderzoeken (15.730).

Beoordelingen: Een ingenieurbureau beoordeelt of het gebouw voldoet aan de veiligheidsnorm. En welke versterkingsmaatregelen eventueel nodig zijn (8.120).

Projecten vastgesteld: NCG stelt in nauw overleg met de bewoners een projectplan op voor het versterken van het gebouw (1.940).

Uitvoeringen gereed: Het gebouw is versterkt (1.025).

c. Stikstof

Factsheet

- Op 29 mei 2019 heeft de Raad van State geoordeeld dat het Programma Aanpak Stikstof, oftewel de PAS, in strijd is met de Europese Habitatrichtlijn en daarom niet gebruikt mag worden voor de toestemming van activiteiten die stikstofuitstoot veroorzaken.
- Dit heeft in 2019 geleid tot een aanpassing van het systeem van toestemmingsverlening en een aantal maatregelen om de vergunningverlening toch weer op gang te krijgen, zoals de verlaging van de maximumsnelheid naar 100 kilometer per uur en een aanpassing van de samenstelling van veevoer. Hierdoor is er onder andere ruimte gekomen voor de bouw van 75.000 woningen.
- Ook is bij Najaarsnota 500 miljoen in de begrotingsreserve stikstof gestort voor het nemen van bron- en natuurmaatregelen om de stikstofproblematiek aan te pakken. 125 miljoen hiervan is voor natuurherstel, 125 miljoen voor de natuurbank en 250 miljoen voor gerichte opkoop.
- Daarnaast heeft het Kabinet in 2019 gewerkt aan een structurele aanpak. Hiertoe is ook een programma DG stikstof ingericht. Dit heeft geleid tot een omvangrijk maatregelenpakket voor natuurherstel en natuurverbetering en om de stikstofemissie te reduceren. Het resultaat hiervan is voorjaar 2020 door minister Schouten met de Kamer gedeeld.

Ter achtergrond: Contouren stikstofpakket voorjaar 2020

- Totaal circa 5,1 miljard in de periode 2020-2030 beschikbaar gesteld.
- Waarvan bijna 3 miljard voor natuur en ruim 2 miljard voor bronmaatregelen.
- Zie uitsplitsing per maatregel in de overzichtstabel hieronder.

	Maatregelen	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
1	Natuurpakket		200	250	300	300	300	300	300
2	Verhoging subsidieregeling sanering varkenshouderijen	75	200						
3	Landelijke beëindigingsmaatregel veehouderijen		100	700	200				
4	Verlagen ruw eiwitgehalte veevoer	10	21	21	21				
5	Vergroten aantal uren weidegang	1	1	0,5	0,5				
6	Verdunnen mest		21	42	42				
7	Stalmaatregelen				35	35	35	35	35
8	Maatwerk piekbelasters industrie		20						
9	Verkenning aanpassing BBT								
10	Retrofit binnenvaart	4	12	14	16	16	5	4	4
11	Stimuleren elektrisch taxiën					7	1	1	1
12	Gerichte handhaving Adblue vrachtwagens		2	2	2	2	2	2	2
13	Walstroom zeevaart		4	6	2				
14	Omschakelfonds	10	65	50	50				
15	Mestverwerking		2	2	2	2	2	1	1

16	Innovatie Bouw	5	10	10					
17	Handhaving ter ondersteuning van pakket	2	4	6	8	10	10	10	10
18	Begroting programma DG Stikstof (incl RIVM/PBL)	18	20	7	7	7	4	3	3
	TOTAAL	125	682	1.111	685	379	359	356	356

4. Justitie en Veiligheid

a. Politiesterkte

- De druk op de operationele politiecapaciteit is in deze jaren groot. Dit kabinet investeert meerjarig voor de inzetbaarheid: €291 miljoen structureel en een extra €91 miljoen voor de periode 2019-2021.
- Daarnaast vinden taakuitbreidingen enkel plaats door middel van volledige compensatie voor de benodigde extra capaciteit, recentelijk nog €150 miljoen voor de aanpak van ondermijnende criminaliteit.
- De huidige investeringen tellen inmiddels op tot een uitbreiding van de operationele formatie met ruim 2.200 fte tot een totale doelformatie van ongeveer 52.000 fte.
- De uitbreiding van de politiecapaciteit kost tijd. De komende jaren moet de politie jaarlijks ruim 3.000 fte werven om de pensioen-uitstroom op te vangen en de operationele capaciteit uit te breiden. Alle nieuwe medewerkers moeten tevens worden opgeleid.
- In 2019 is het de politie gelukt om alle vertrekkende operationele medewerkers te vervangen en een kleine uitbreiding van de operationele bezetting te realiseren.
- De instroom was in 2019 hoger dan begroot. Formatie en bezetting zijn echter nog niet in evenwicht.
- Eind 2019 bedroeg de operationele bezetting 50.402 fte en de formatie 50.991 fte. De bezetting is hoger dan aan het begin van de kabinetsperiode, maar voor nu lager dan verwacht. Ongeveer 1% van de formatie was vorig jaar onderbezet

- De voornaamste reden is dat veel medewerkers moeten worden ingezet om nieuwe medewerkers op te leiden en te begeleiden. Ook stroomden vorig jaar relatief veel operationele medewerkers door naar niet-operationele functies.
- Verder was de onvoorziene uitstroom in 2019 iets hoger dan verwacht en kozen operationele medewerkers voor arbeidstijdverkorting.
- Vanaf 2021 zal er meer sprake zijn van een verhoogde instroom van omdat dan het eerste, grotere cohort aspiranten afstudeert.
- NB: De gevolgen van de coronacrisis voor de ontwikkeling van de politiecapaciteit zijn nog ongewis. De gevolgen van de coronacrisis voor de in-, door- en uitstroom en de opleidingen momenteel in kaart.

b. Ondernijning

- In 2019 zijn de eerste resultaten geboekt van de versterking van de aanpak van georganiseerde ondermijnende criminaliteit, zoals afgesproken in het regeerakkoord (€100 miljoen incidenteel, verdeeld over 3 jaar).
- Het doel: vergroten slagkracht overheid, het opwerpen van barrières voor criminele markten en het wegnemen van de sociaal maatschappelijke voedingsbodem. Oprollen, afpakken, voorkomen.
- Bij deze resultaten kunt u denken aan:
 - Nieuwe wetgeving, zoals de bevoegdheid van burgemeesters om panden waar spullen om drugs te produceren of telen worden gevonden te sluiten;
 - Regionale projecten zoals voorlichting voor ondernemers, Straatwaarde in Utrecht en publiek-private samenwerking op Schiphol.
- De verschrikkelijke moord op advocaat Derk Wiersum onderstreepte de urgentie van deze aanpak.
- Bij Najaarsnota (2019) is €110 miljoen beschikbaar gesteld om een voortvarende start te maken met de uitwerking van een breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit.
- Eind april werd bij het versturen van de Voorjaarsnota bekend dat er de komende jaren €150 miljoen structureel beschikbaar zal zijn voor de aanpak. Dit wordt hoofdzakelijk uitgegeven aan het bewaken & beveiligen van mensen die een rol spelen in de aanpak (€55 mln.) en de oprichting van een Multidisciplinair Interventieteam (€93 mln.). Zie Kamerbrief van 24 april 2020.

Middelen

- Regeerakkoord middelen:
 - Incidenteel **€ 100 mln.** waarvan € 85 mln. voor de regio's. Daarnaast € 7,5 mln. voor de landelijke partners en € 7,5 mln. voor centrale initiatieven (o.a. SBO, Aanjaagteam Ondermijning, onderzoek en evaluatie).
 - Structureel **€ 10 mln.** voor: intelligencecapaciteit in RIEC-verband, versterking LIEC , gespecialiseerde analysecapaciteit bij de Belastingdienst en FIOD en operationele capaciteit bij de regio's (€ 6 mln.).
- Plan van aanpak witwassen (FIN & JenV): **€29 mln.** structureel. Capaciteit voor Belastingdienst, FIOD, Douane, OM en FIU-Nederland voor aanpak van witwassen, fraude en ondermijning.
- Najaarsnota 2019: **€ 110 mln.** beschikbaar voor een voortvarende start van de uitwerking van het contourenplan - oprollen, afpakken en voorkomen - zodat het eerste deel van de versterking van de aanpak van de georganiseerde ondermijnende criminaliteit t/m begin 2021 kan worden gerealiseerd met een combinatie van repressieve en preventieve maatregelen.
- Voorjaarsnota 2020: **€ 150 mln.** structureel voor het breed offensief, primair voor versterken Bewaken en Beveiligen (€ 55 mln.) en oprichting MIT (€ 93 mln.). Uit deze gelden is er in 2021 (€ 15 mln.) en 2022 (€ 10 mln.) incidenteel geld beschikbaar voor de lokale en regionale aanpak. Ten slotte een structurele investering (€ 2 mln.) in het Programma Anti-Ondermijning en onderzoek. In 2021 is het € 141 mln. (met daarbij het restant € 22 mln. incidentele middelen najaarsnota).

c. Migratie/immigratie

Terugkeer

- Wie geen rechtmatig verblijf heeft, dient Nederland te verlaten. Vertrek is bij voorkeur zelfstandig en wordt actief ondersteund door Nederland via de DT&V en diverse ngo's, waaronder IOM. Voor wie niet meewerkt aan terugkeer wordt ingezet op gedwongen vertrek. In 2019 hebben 6.570 mensen Nederland gedwongen verlaten en 5.100 zelfstandig.
- Het afgelopen jaar hebben we stappen gezet om sneller actieve medewerking te krijgen van landen van herkomst. Zo zijn tijdens mijn werkbezoek aan Nigeria afspraken gemaakt over terugkeer. Waar de medewerking van landen van herkomst moeilijk verloopt of niet lijkt te verbeteren kijken we nu naar de verdere inzet van de zogenaamde *less for less en more for more* maatregelen.

Wat gaat u doen om te zorgen dat landen wel meewerken aan het terugnemen van onderdanen?

- Laat ik vooropstellen dat een groot gedeelte van de landen van herkomst gewoon en goed meewerkt. Er is een aantal landen waar het niet zoals gewenst gaat, daar zet het kabinet zich actief in voor een goede, wederkerige samenwerking.
- Met deze landen zijn wij in gesprek over verbetering van die terugkeersamenwerking. Dat is een belangrijke prioriteit van het kabinet. In het uiterste geval zou het kunnen dat het kabinet maatregelen neemt tegen een land om zo medewerking aan

terugkeer af te dwingen.

Doorlooptijden IND

- Oorzaken opgelopen doorlooptijden IND:
 - Vroegtijdige afschaling personeel in 2017;
 - Licht verhoogde asielinstroom in 2018;
 - Financieringssystematiek die niet verder reikte dan de korte termijn;
 - Onvoldoende rekening gehouden met de bestaande werkvoorraad
 - Meer tijd per zaak kwijt door een hoger aantal afwijzingen dan eerdere jaren.
- De afgelopen periode heeft de IND diverse maatregelen genomen om de doorlooptijden van de Algemene asielprocedure en de Verlengde asielprocedure te verkorten. Ondanks de maatregelen dient onder ogen te worden gezien dat het probleem waar de IND mee te maken heeft weerbarstig is. Genomen maatregelen:
 - Hogere structurele (stabiele) financiering voor de IND sinds 2019
 - Extra financiering voor de IND voor 2020;

De IND heeft gefaseerd nieuwe medewerkers aangenomen van af begin 2018 gaat dat om circa 350 fte. IND is voornemens om daar bovenop tot en met eind 2020 nog 300 fte te werven voor de taken op het gebied van asiel en bescherming. Er is ook voor andere taken van de IND geworven. In totaal verwacht de IND daarvoor tot en met het einde van 2020 ongeveer 500 fte te werven;
 - Doelgroepgerichte benadering bij het afdoen van zaken;
 - Het inrichten van een HASA-kamer;
 - Het afschaffen van het nader gehoor bij kansloze zaken;
 - Korter horen en bondiger beschikken;
 - Inrichten van de Taskforce;

Overlast asielzoekers

- Het draagvlak voor de opvang van asielzoekers wordt ondermijnd door een kleine groep asielzoekers die zorgen voor overlast of criminaliteit. Dit is onaanvaardbaar.
- Incidentenoverzicht 2019 m.b.t. vreemdelingen woonachtig op COA-locaties **is medio mei 2020 gepubliceerd**. In 2019 is het aantal geregistreerde incidenten op COA-locaties met 30% gestegen t.o.v. 2018. Door de politie zijn in 2019 27% meer verdenkingen van misdrijven geregistreerd t.o.v. 2018.
- Harde aanpak van deze overlast in samenwerking met organisaties in de migratieketen, gemeenten, politie en het OM.
- Breed palet aan maatregelen beschikbaar: van het versneld afdoen van een asielaanvraag tot overplaatsing naar een speciale opvanglocatie met extra toezicht.
- Tweejarige proef met 2 'extra begeleiding en toezichtlocaties' is afgelopen. N.a.v. de resultaten van het evaluatieonderzoek van het WODC is besloten tot openen van locatie gericht op handhaving i.p.v. begeleiding in februari 2020.
- Aanstelling van 3 speciale ketenmariniers in mei 2019 om samenwerking in aanpak te versterken en de overlast te bestrijden. Zij hanteren hierbij een *zero-tolerance* aanpak.
- Ketenmariniers hebben een *Top X aanpak* ontwikkeld om de meest hardnekkige overlastgevers in beeld te krijgen en onder verscherpt toezicht te stellen.

Overzicht instroom asiel en regulier

Asiel

	Totaal	Eerste aanvragen	Tweede en volgende aanvragen	Nareizigers	Herplaatsing	Hervestiging
2018	31.790	20.350	3.560	6.460	160 ⁴	1.250
2019	31.360	22.530	2.720	4.180	10	1920
% verschil	↓1%	↑11%	↓24%	↓35%	↓95%	↑53%

Asielinstroom totaal en uitgesplitst naar type aanvraag, Nareizigers, herplaatste asielzoekers en hervestigde vluchtelingen tellen mee als asielinstroom op het moment van aankomst in Nederland.
(Bron: IND)

Regulier

	2018	2019	% verschil
Uitwisseling	3.630	3.460	↓ 5%
Studie	18.640	20.430	↑10%
Arbeid tijdelijk	540	690	↑27%
Arbeid regulier	2.420	3.030	↑25%
Kennis & Talent	19.840	20.970	↑ 6%
Familie & Gezin	37.580	40.830	↑ 9%
Humanitair tijdelijk	700	1.000	↑43%
Humanitair niet-tijdelijk ⁴	440	2.800	↑539%
Bijzonder verblijf	60	70	↑24%
Totaal	83.850	93.270	↑11%

Reguliere aanvragen: Totaal TEV en VVR instroom (Bron: IND)

⁴ Inclusief VVR procedures Afsluitingsregeli

NB: Bovenstaande cijfers komen uit de (concept) Rapportage Vreemdelingenketen (RVK). De verwachting is dat deze rapportage binnen enkele dagen, maar zeker vóór 27 mei, naar de Kamer wordt verzonden.

d. Experiment gesloten coffeeshopketen

Wet- en regelgeving:

- In 2019 is verder gewerkt aan de wet- en regelgeving voor een uniform experiment met gereguleerd telen van wiet voor recreatief gebruik. Doel van het experiment is om te bezien of en hoe op kwaliteit gecontroleerde wiet gedecriminaliseerd aan de coffeeshops toegeleverd kan worden (= gesloten coffeeshopketen) en wat de effecten hiervan zijn op het gebied van criminaliteit, veiligheid, overlast en volksgezondheid.
- De wet maakt het experiment mogelijk, regelt de duur (4 jaar) en omvang (6-10 gemeenten) van het experiment.
- Op 22 januari 2019 heeft de TK het wetsvoorstel aangenomen;
- Op 12 november 2019 heeft de EK het wetsvoorstel aangenomen.
- De wet is op 28 november 2019 in het Staatsblad gepubliceerd.
- De uitwerking en inrichting van het experiment zijn verder vervat in het Besluit experiment gesloten coffeeshopketen en in de ministeriele regeling experiment gesloten coffeeshopketen.
- Het Besluit (incl. namen van deelnemende gemeenten) is na de zomer voorgehangen bij het parlement.
- Het kabinet heeft op 12 maart jl. het advies van de RvS over het Besluit ontvangen. Het nader rapport is bijna gereed en de adviezen verwerkt.

Planning

- De regelgeving wordt naar verwachting eind mei gepubliceerd.

- Inwerkingtreding wordt beoogd op 1 juli 2020.
- Op 1 juli start de eerste fase van het experiment (voorbereidingsfase).
- Vanaf 1 juli staat het tijdvak open voor aspirant-telers om een aanvraag als teeltbedrijf in te dienen.
- De voorbereidingsfase zal ten minste een jaar in beslag nemen. Nadat de teeltbedrijven geselecteerd zijn, starten zij hun voorbereidingen.
- Op het moment dat er een voldoende divers en kwalitatief aanbod van cannabis is, start de overgangsfase. Daarna start de experimenteerfase van vier jaar. Het experiment eindigt met een afbouwfase van 6 maanden, tenzij het dan zittende kabinet besluit tot verlenging (max. 1,5 jaar).
- Voor het einde van het experiment vindt de evaluatie plaats, zodat het dan zittende kabinet voor het einde van het experiment besluiten kan nemen over het toekomstig coffeeshopbeleid. Het WODC heeft inmiddels een onderzoeks- consortium opdracht verleend voor de monitoring en evaluatie.

Financiën

- Voor het experiment staat op de begroting van JenV en VWS 1 mln.

Politieke context/actualiteit

Aanpak ondermijning:

- Het experiment is niet in tegenspraak met het versterken van de aanpak van ondermijnende criminaliteit.
- Het experiment richt zich op de inconsistentie uit het gedoogbeleid: het beoogt te bezien of de toelevering van coffeeshops uit de handen van criminelen kan worden genomen.

- Het kabinet blijft inzetten op versterking van de slagkracht, de intelligence, het stelsel bewaken en beveiligen, de preventie van drugscriminaliteit en het tegengaan van normalisering van harddrugs.

e. Rechtsbijstand

- Het huidige stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand is niet toekomstbestendig en zal worden vernieuwd. In het regeerakkoord staat dat dit wordt gerealiseerd binnen het huidige budgettaire kader.
- Bij Kamerbrief van november 2018 zijn de contouren geschetst van het nieuwe stelsel, dat na 2024 volledig operationeel moet zijn.
- Het doel is om een stelsel te realiseren waarin alle rechtzoekenden in Nederland met (juridische) vragen of problemen al dan niet met ondersteuning een route vinden naar een passend, kwalitatief hoogwaardig en duurzaam antwoord op de (juridische) kwestie waarvoor ze zich gesteld zien.
- In 2019 is het uitvoeringsprogramma verder uitgewerkt en zijn de eerste stappen gezet binnen de drie hoofdpijlers: 1) laagdrempelige en zoveel mogelijk integrale geschiloplossing, 2) verhogen kwaliteit en betere vergoedingen voor de professionals en 3) het voorkomen van onnodige geschillen tussen overheid en burgers.
- In lijn met de lerende aanpak van het programma zijn in 2019 diverse pilots voorbereid en opgestart en is er in 2019 een subsidieregeling ontwikkeld, met een plafond van 10 miljoen, die het in 2020 mogelijk maakt meerdere pilots uit te gaan voeren.
- Hiermee wordt stap voor stap en proefondervindelijk toegewerkt naar een nieuwe manier van werken en wordt geleidelijk een beter stelsel gerealiseerd.
- De minister voor Rechtsbescherming informeert de Kamer elk half jaar over de voortgang van het programma. In juli 2019 en december 2019 zijn voorgangsrapportages naar de Kamer gezonden.

- In lijn met een oproep van de Kamer tijdens de APB is eind 2019 besloten om eenmalig 73 mln. beschikbaar te stellen voor de gesubsidieerde advocatuur (voor de jaren 2020 en 2021). Op deze manier kunnen advocaten op een verantwoorde manier de omslag maken naar het nieuwe stelsel, die op termijn tot hogere vergoedingen voor de advocatuur leidt.

5. Onderwijs

a. Algemeen

Wat doet dit kabinet voor het primair onderwijs?

Het kabinet investeert onder andere in:

- salarissen (€270 miljoen structureel, gemiddeld krijgt een basisschoolleraar er sinds 2018 14% procent erbij);
- werkdruk (oplopend tot €430 miljoen structureel in het schooljaar 2024-2025. In het schooljaar 2019-2020 ontvangt een basisschool met een gemiddelde schoolgrootte van 220 leerlingen een bedrag van circa 50.000 euro.
- aanpak deeltijd (o.a. vermindering belasting op arbeid, verhogen arbeidskorting en investering van €248 miljoen in kinderopvangtoeslag (begroting SZW));
- Subsidieregeling zijinstroom 2019: € 39,2 miljoen. Het budget voor de subsidieregeling zij-instroom po, (v)so en mbo wordt vanaf 2020 gelijk getrokken getrokken aan de uitputting in 2019
- subsidie voor herintreders die het onderwijs weer in willen (2500 euro per herintreder);
- Regionale aanpak tekorten in 2019: € 19 miljoen. In 2020 en 2021 samen € 38 miljoen, waarvan € 8 miljoen voor de G4.
- Subsidieregeling onderwijsassistenten die pabo gaan doen 2019: € 1 miljoen. In 2020 tot en met 2023 € 11 miljoen. Plek voor 550 assistenten in totaal
- Halvering collegegeld eerste twee jaar lerarenopleiding.

Wat zijn de resultaten van investeringen van het kabinet in het onderwijs?

- De eerste positieve effecten zijn inmiddels zichtbaar.
- Uit onderzoek van DUO Advies blijkt dat de middelen voor werkdruk in het primair onderwijs effect hebben.
- Dit heeft bijvoorbeeld geleid tot een toename van extra inzet van onderwijsondersteunend personeel van 18%.
- Daarnaast zijn er sinds 2018 3000 fulltime medewerkers in het primair onderwijs bijgekomen.
- De sociale partners hebben meermaals middelen gekregen voor hogere salarissen en aanpak van werkdruk. Daarmee hebben bijvoorbeeld leraren in het po er sinds het begin van deze kabinetsperiode in totaal 14% loon bijgekregen.

b. Lerarentekort

Wat doet u aan het lerarentekort?

- Het lerarentekort is een groot probleem. De aanpak daarvan is voor het kabinet een topprioriteit. We hebben, samen met werkgevers, vakbonden, lerarenopleidingen en gemeenten, verschillende maatregelen genomen om het tekort op de lange en korte termijn aan te pakken.
- Belangrijke onderdelen van de aanpak zijn het verhogen van de uitstroom van de lerarenopleidingen, het bevorderen van zijinstroom en de beloning en verbetering van het carrièreperspectief.
- Daarnaast heeft het kabinet dit voorjaar aanvullend structureel € 32 miljoen vrijgemaakt voor de aanpak van het lerarentekort. De plannen voor besteding worden op dit moment uitgewerkt, maar zullen dit jaar nog tot besteding komen. Het gaat onder andere om de noodplannen van de G5.

Wat is er in het Convenant aanpak lerarentekort van 1 november 2019 (460 mln.) afgesproken?

- Met de bonden, de vereniging van schoolleiders, de vakorganisaties, de PO-raad en de VO-raad zijn afspraken gemaakt over aanpak van het personeelstekort in het onderwijs.
- In dit Convenant, van 1 november 2019, is €460 mln. extra beschikbaar gekomen, waarvan 16,5 mln structureel.
- Dit geld is onder andere bedoeld voor betere arbeidsvoorwaarden en de aanpak van werkdruk.
- Daarnaast zijn er middelen voor scholing van personeel in het po en

zij-instroom.

Achtergrond:

- €150 mln extra voor po voor arbeidsvoorwaarden voor schooljaar 2019/2020;
- €150 mln extra voor vo voor het lerarentekort en werkdruk voor schooljaar 2019/2020;
- €97 mln eerder beschikbaar voor de aanpak van werkdruk in het po (kasschuif RA-middelen);
- €14,2 mln in 2019 voor ophoging van de regeling zij-instroom;
- €10,6 mln ten behoeve van "samen opleiden";
- €16,5 mln structureel voor extra salaris voor docenten die lesgeven in het diplomagerichte deel van het vso. (De vakbonden en de PO-Raad moeten daar afspraken over maken);
- €21,2 mln voor individuele scholingsrechten voor personeel in het po.

Cijfers over lerarentekort (dec 2019)

	Po (incl. (v)so en schoolleiders)	vo	mbo (incl AOC)
<i>Raming tekorten 2023¹</i>	4.200 fte	1.100 fte	onbekend ³
<i>Ramingen tekorten 2024²</i>	2.000 fte	1.300 fte	
<i>Raming tekorten 2028</i>	> 10.000 fte	1.600 fte	onbekend
<i>Raming tekorten 2029</i>	8.000 fte	1.600 fte	
<i>Leraren in aantallen (2018)</i>	Circa 126.800	Circa 75.000	Circa 32.700
<i>Leraren in fte</i>	Circa 78.800	Circa 60.000	Circa 26.100

(2018)	(bao) Circa 3.700 (sbao) Circa 10.400 (vso)		(excl. instructeurs)
<i>Gemiddelde deeltijdfactor (2018)</i>	0,73 fte (incl. (v)so)	0,80 fte	0,80 fte
<i>Gemiddelde leeftijd (2018)</i>	43 jaar	44 jaar	47 jaar
<i>Verzuim (2018)</i>	5,9%	5,6	5,7
<i>Vast contract (2018)</i>	88%	82,%	82%

Xx: betere/hogere score dan voorgaande jaar

Xx: slechtere/lagere score dan voorgaande jaar

c. Werkdruk

Hoe zorgt u ervoor dat de werkdruk (verder) omlaag gaat?

- Het kabinet heeft in het Werkdrukakkoord, van 9 februari 2018, samen met het veld gekozen voor maatwerk op schoolniveau.
- Het gaat om veel geld. Ten eerste, hebben scholen hebben met voor het schooljaar 2018-2019 €237 mln extra gekregen om werkdruk aan te pakken, dat is ruim 150 euro per leerling.
- Vervolgens besloot het kabinet in het voorjaar 2019 om het geld eerder beschikbaar te stellen en is in het najaar in het convenant aanpak lerarentekort afgesproken dat het bedrag incidenteel versneld wordt verhoogd, zodat er in het schooljaar 2020/2021 €380 miljoen beschikbaar komt.
- Er komen positieve reacties uit het veld. Scholen ervaren het positief dat zij zelf aan zet zijn en een aanpak voor werkdruk kunnen kiezen die past bij de situatie op school.
- Uit peilingen van de PO-Raad in 2018 en 2019 onder circa 300 schoolbesturen blijkt dat schoolteams vooral meer onderwijsassistenten (77%), leerkrachten (60%) en vakleerkrachten (43%) inzetten en dat de werkdrukmiddelen al geleid hebben tot een vermindering van de werkdruk bij leraren.
- Tot slot is er een online platform waar scholen terecht kunnen voor tips/inspiratie om de werkdrukmiddelen in te zetten.

Hoe wordt gemeten dat de werkdruk verminderd is door de inzet van de werkdrukmiddelen?

- Momenteel vindt een tussenevaluatie plaats. Bekeken wordt of de beschikbare middelen zijn besteed aan een aanpak voor werkdruk, of het afgesproken proces is gevoerd en of de aanpak merkbaar effect heeft gehad.
- Hiervoor worden onder andere enquêtes uitgevoerd en interviews afgenomen, casestudies uitgevoerd en wordt gekeken naar de verantwoording in de jaarverslagen.
- We kunnen hiermee vaststellen of de werkdrukmiddelen effectief worden ingezet. Wel blijft de daadwerkelijke afname van de werkdruk afhankelijk van meer factoren dan alleen geld, zoals o.a. het lerarentekort.
- Eind 2020 worden de resultaten hiervan bekend. Op basis van de tussenevaluatie wordt gezien of verdere bijsturing nodig is.

d. Salaris en beloning in het po en vo

- In het po verdienen leraren in 2020 gemiddeld zo'n € 4.470,- per maand. In die berekening is rekening gehouden met de schalen en tredes van alle leraren (gewogen gemiddelde) in loondienst. In dit bedrag zijn de incidentele uitkeringen 2020 niet meegenomen.
- In het vo verdienen leraren in 2020 gemiddeld zo'n € 5.320,- per maand. In die berekening is rekening gehouden met de schalen en tredes van alle leraren (gewogen gemiddelde) in loondienst.
- Het modaal inkomen in 2020 is volgens cijfers van het CPB 36.500 euro per jaar, oftewel 3.041 euro per maand. Dit betekent dat een startende leraar in het po al op het niveau van modaal zit. Een startende leraar verdient dus ongeveer net zoveel als de grootste groep Nederlanders.
- Alle leraren verdienen meer dan modaal. Dit loopt op tot meer dan twee keer modaal voor het maximum van schaal LD in het vo.

Wat kost het gelijktrekken van de beloning van leraren in het po en vo?

- Volgens berekeningen van het ministerie van OCW zou het gelijktrekken van het salaris in het po met het salaris in het vo op basis van de huidige cao's circa 640 miljoen euro kosten.
- Het gelijktrekken van de beloning (inclusief toeslagen) in het po naar het vo voor dezelfde functies kost circa 765 miljoen euro.
- Het gelijktrekken van de beloning de beloning van leraren in het po en vo zou voor sociale partners geen doel op zich moet zijn.

Achtergrond:

- Hierbij is dus nog niet gerekend met de nieuwste CAO VO (2020). Wel is bij de berekening de aanname gedaan dat het vo in 2020 een vergelijkbare algemene salarismaatregel zou treffen als het po (+ 2,35%).
- Kanttekening bij de cijfers: de verdeling van de leraren over de schalen in het po is hiermee niet gelijk aan de verdeling in het vo. Dan zouden in het po meer leraren naar de hogere schalen L11 en L12 moeten gaan. Dit is fors duurder en gaat er bovendien van uit dat in beide sectoren dezelfde verdeling bestaat van leraarfuncties met een bepaalde functiezwaarte.

Wat zijn de beloningsafspraken in de nieuwste cao po? (2019-2020)

De belangrijkste afspraken zijn:

- vanaf 1 januari 2020 ontvangt iedere werknemer in het onderwijs structureel 4,5% meer salaris.
- in februari 2020 ontvangt al het personeel een eenmalige uitkering van € 875 bruto⁴ (naar rato) o.b.v. de investering van €150 miljoen uit het convenant van 1 november 2019.
- in februari 2020 ontvangt iedere werknemer die in januari 2020 in dienst is, een eenmalige uitkering van 33% van het verhoogde maandloon van januari 2020.
- er zijn nieuwe functies en schalen ontwikkeld voor schoolleiders en OOP.

⁴ Dit geldt voor alle werknemers die in dienst waren in de maand januari 2020.

Op 11 december 2019 hebben de sociale partners in het po een onderhandelaarsakkoord gesloten over een nieuwe cao met als looptijd 1 maart 2019 tot 1 november 2020. In deze cao zijn de middelen van het kabinet van € 150 miljoen incidenteel ingezet. Op 10 januari 2020 is dit akkoord definitief bekrachtigd door de achterban van zowel de PO-Raad als de werknemersorganisaties; daarmee ligt er een nieuwe cao.

Wat zijn de beloningsafspraken in de nieuwste cao vo? (2020)

De belangrijkste afspraken m.b.t. beloning zijn:

- vanaf 1 maart 2020 ontvangt iedere werknemer in het onderwijs structureel 2,75% meer salaris.
- in juni 2020 ontvangt al het personeel een eenmalige uitkering van € 750 bruto (naar rato).
- Verhoging van de structurele eindejaarsuitkering met 0,6% naar 8%.
- Het aantal treden in OOP-/directieschaal 12 wordt per 1 augustus 2020 teruggebracht van 16 naar 12, conform de LD-schaal.

Op 9 april 2020 hebben de sociale partners in het vo een onderhandelaarsakkoord gesloten over een nieuwe cao met als looptijd 1 januari 2020 tot 1 januari 2021.

6. Defensie

a. Algemeen defensie

Onderuitputting defensiebegroting

- Het huidige kabinet is in 2017 begonnen met een fors investeringsprogramma. Investeringsprojecten bij lenW en Defensie kennen een lange voorbereidingstijd en de aanbesteding ervan is vaak ook complex. Dat maakt de planbaarheid niet eenvoudig. Ook is de arbeidsmarkt momenteel krap. Dit zijn enkele verklaringen voor mogelijke onderuitputting bij de departementen Defensie en lenW tijdens deze kabinetsperiode.
- De niet-bestede middelen blijven beschikbaar voor volgende jaren. Voor de fondsen van lenW en de investeringen van Defensie gelden een 100%-eindejaarsmarge. In 2019 heeft Defensie een onderuitputting van 136,4 mln. gehad.

Investeringsquote

- Het jaarverslag van Defensie laat zien dat de investeringen door Defensie de afgelopen jaren een stijgende lijn laten zien, zowel in euro's als in verhouding tot het totale Defensiebudget.
- De investeringsquote stijgt sinds 2014. In 2019 was de investeringsquote 23,9%. ⁵

⁵ In de berekening van het investeringsquote door de NAVO worden de investeringen in vastgoed niet meegenomen omdat de NAVO het vastgoed niet ziet als een militaire inzetcapaciteit. Defensie neemt in haar berekening wel de investeringen in het vastgoed mee omdat deze uitgaven wel degelijk een investeringskarakter kennen. In andere landen komt de berekening van de nationale investeringsquote ook niet volledig overeen met de berekening van de NAVO. Net als in Nederland tellen bijvoorbeeld Noorwegen, Duitsland en België ook de infrastructuur en het vastgoed mee bij de investeringsquote.

Onderschrijding/onderuitputting (definitie)

- Onderschrijding en onderuitputting zijn twee begrippen die vaak door elkaar worden gebruikt in de context van realisatie van de uitgaven. Deze begrippen betekenen echter niet hetzelfde.

Onderschrijding

- Onderschrijding wordt gebruikt om de ruimte onder het uitgavenplafond aan te duiden. Aan het begin van een kabinetsperiode worden afspraken gemaakt over het maximale uitgavenniveau. Voor elk jaar wordt een plafond voor de totale netto-uitgaven afgesproken, dat niet overschreden mag worden.
- Dit uitgavenplafond is onderverdeeld in de drie sectoren Rijksbegroting, Sociale Zekerheid en Zorg, die ieder een eigen deelplafond kennen.
- Als het uitgavenniveau hoger ligt dan het uitgavenplafond is sprake van een overschrijding. Als het uitgavenniveau lager ligt dan het uitgavenplafond is sprake van een onderschrijding.

Onderuitputting

- Onderuitputting geeft aan welk deel van het budget aan het eind van het jaar niet is uitgegeven. Het geeft daarmee het verschil van de uitgaven met de begroting.
- De term onderschrijding wordt dan ook alleen gebruikt op geaggregeerd niveau in relatie tot het totaalplafond of de drie deelplafonds Rijksbegroting, Sociale Zekerheid en Zorg.
- Onderuitputting is gedefinieerd ten opzichte van het begrote budget en kan worden gepresenteerd op zowel geaggregeerd niveau (bv. begrotingshoofdstuk) als gedetailleerd niveau (bv. (sub)artikelniveau).

- Daarnaast heeft de term onderuitputting met name betrekking op de uitgaven onder het deelplafond Rijksbegroting. De meeste uitgaven onder dit deelplafond betreffen budgetten in begrotingen die door het parlement worden vastgesteld. Dit zijn de maximale uitgaven bedoeld om een specifiek beleidsdoel te bereiken, bijvoorbeeld bepaalde klimaatsubsidies. Indien dit begrote budget niet volledig wordt uitgegeven is er sprake van onderuitputting.
- Onderuitputting en onderschrijding zijn inherent aan de huidige begrotingssystematiek met uitgavenplafonds en maximaal - door het parlement - gemandateerde budgetten. Het feit dat de systematiek is gericht op het voorkomen van overschrijdingen resulteert immers logischerwijs in onderuitputting op budgetten en onderschrijdingen op de uitgavenplafonds. Sinds 2005 was er ieder jaar sprake van onderuitputting en is vrijwel ieder jaar het uitgavenplafond onderschreden.

Het investeringsartikel van Defensie (vanaf 2021 DMF)

- Defensie is een departement dat te maken heeft met veel grote investeringen. Voor deze investeringen is onder meer sprake van een lange doorlooptijd en specifiek materiaal. Dit kan leiden tot vertraging in de bestedingen. Omdat vertraging ervoor kan zorgen dat middelen in één jaar niet kunnen worden uitgegeven, maar juist in een ander jaar nodig zijn, is het van belang om middelen te kunnen verplaatsen naar andere jaren.
- De begroting van Defensie kent daarom een investeringsartikel (Beleidsartikel 6 Investeringsen Krijgsmacht) met een eindejaarsmarge van 100 procent. Vergelijkbaar met de systematiek van het

Infrastructuurfonds en Deltafonds, wordt het investeringsartikel omgevormd naar het Defensie Materieel begrotingsfonds (DMF)¹⁴. Het DMF bevat alle uitgaven gerelateerd aan de ontwikkeling, verwerving, instandhouding en afstoting van materieel, IT en vastgoed. Het DMF vergroot de voorspelbaarheid en schokbestendigheid van de Defensiebegroting.

- Een belangrijk voordeel van het fonds is namelijk dat bij vertraging in een project, het geld in het fonds beschikbaar blijft. Het DMF geeft inzicht in de geplande uitgaven voor de komende 15 jaar. De eindejaarsmarge van 100 procent is nodig om ervoor te zorgen dat Defensie alle projecten kan blijven realiseren volgens het Defensie Life Cycle Plan (DLP). In dit DLP staat de planning en financiën van alle defensie investeringsprojecten opgenomen.

Intensivering RA

- In het Regeerakkoord is besloten tot substantiële intensiveringen in defensie, die eraan moeten bijdragen dat militaire missies voor langere duur en in voldoende omvang kunnen worden aangegaan. Dit heeft geleid tot investeringen in capaciteit, waaronder materieel. Zo is besloten dat nieuw materieel wordt aangeschaft en oud materieel gemoderniseerd. In de Defensienota is uitgebreid beschreven welke investeringen met de middelen uit het Regeerakkoord worden gedaan. Deze investeringen worden stapsgewijs ingezet, waarbij na zorgvuldige afweging en programmering kan worden overgegaan tot de aanschaf. Dit vergt enige tijd. Alle beschikbare middelen zijn geraamd voor projecten uit het DLP. Defensie kan eventuele

onderuitputting via de 100% eindejaarsmarge meenemen naar een volgend begrotingsjaar

- Ook merkt Defensie dat het extra tijd kost om mensen te werven in de krappe arbeidsmarkt van de afgelopen jaren. Dit heeft geleid tot een vertraging in de besteding van deze middelen. De onderuitputting bij het ministerie van Defensie was in de afgelopen jaren daarmee vooral incidenteel van aard.

Kasritme en ramingen

- De onderuitputting op enkele projecten bij Defensie heeft geleid tot kasschuiven. Daarnaast is de projectportefeuille van Defensie geanalyseerd en is het risico op onderuitputting verder in kaart gebracht. Daarbij is bekeken welke mogelijkheden voorhanden zijn om programmering, raming en de realisatie van alle projecten te optimaliseren.
- Hieruit bleek dat een gewijzigd kasritme nodig is. De investeringsmiddelen zijn op basis van de analyse van Defensie daarom in het (op dat moment) meest realistische kasritme gezet. Daarbij zijn middelen geschoven uit de jaren 2019–2021 naar latere jaren. Met het hanteren van een eindejaarsmarge van 100 procent en de gedane aanpassingen in het kasritme blijven investeringsmiddelen beschikbaar voor latere jaren en zullen raming en realisatie naar verwachting beter op elkaar aansluiten.

Fiche Valuta

Verantwoordingsdebat 27 mei 2020

Afspraak regeerakkoord

Het kabinet komt met voorstellen om de voorspelbaarheid en schokbestendigheid van de Defensie-materieelbegroting te vergroten, zoals een specifieke prijsindex of een structurele oplossing voor valutaschommelingen.

Huidige werkwijze

- Om het effect van valutaschommelingen op het investeringsprogramma te beperken, wordt gewerkt met de actuele raming van het CPB van de dollarkoers in de begrotingsperiode (uitvoeringsjaar + de vier daaropvolgende jaren) en een meerjarig voortschrijdend gemiddelde dollarkoers in de rest van de planperiode van het investeringsprogramma van Defensie.
- Daarnaast is in de aanloop naar de begroting 2017 een eenmalige reserve van 40 miljoen euro ter beschikking gesteld voor wisselkoersrisico's. Meevallers in de koers worden meerjarig toegevoegd aan de reserve, tegenvallers worden meerjarig onttrokken aan de reserve. De reserve is momenteel leeg omdat de valutategenvallers groter waren dan de omvang van de valutareserve.
- Er wordt gewerkt met valutatermijncontracten voor meerjarige verplichtingen groter dan 5 miljoen euro. Deze worden afgesloten op het moment dat een juridische verplichting wordt aangegaan. Bij het aangaan van de verplichting koopt Defensie het risico van toekomstige valutaschommelingen af door te werken met termijnvaluta.

Over de wijze waarop er met valutarisico's wordt omgegaan zijn
Defensie en Financiën met elkaar in gesprek. Hierover wordt de Kamer
nog nader geïnformeerd.

b. ontwikkeling defensiebegroting en NAVO norm

Kern

- Het verschijnen van de Defensienota 2018 vormde het startsein voor een omvangrijk investeringsprogramma. Een groot deel daarvan is inmiddels in gang gezet, dit blijkt uit de investeringsquote van 23,9% in 2019 (18,9% in 2018). Dit investeringsprogramma is tevens duidelijk zichtbaar in de aanzienlijke stijging van de aangegane verplichtingen bij de investeringen, namelijk ruim € 459 miljoen meer dan in 2018.
- Ondanks forse intensiveringen is het BBP-percentages van de defensie-uitgaven in 2019 1,3%. Dat is onder de NAVO-norm van 2% en zelfs onder het Europees gemiddelde van 1,6%. Momenteel komt Nederland de gemaakte afspraken binnen de NAVO en de EU niet volledig na als het gaat om onze bijdrage aan de benodigde capaciteiten. Ook op het gebied van inzet en gereedheid wordt meer van Nederland verwacht.
- Tijdens de Leaders' Meeting van de NAVO in december jl. werd nog eens benadrukt: alle landen moeten hun fair share leveren – dat is waar het bondgenootschap op rust.
- Omdat verplichtingen niet direct tot uitgaven leiden, is € 300 miljoen met een kasschuif doorgeschoven naar 2022. Deze middelen blijven nodig voor de vervanging en vernieuwing van ons materieel, met deze kasschuif sluit het kasbudget beter aan bij de investeringsplanning. Er is dan ook geen geld over: het in 2019 niet bestede geld komt in latere jaren tot betaling.
- Hoe staat het met de onderuitputting van de begroting van

Defensie? Defensie kent voor 2019 in de uitgaven voor de exploitatie een overschrijding van € 8,9 miljoen. Daar is dus geen onderuitputting. In de uitgaven voor de investeringen is er een onderschrijding € 141,4 miljoen. Daarmee resteert (na de doorgeschoven € 300 miljoen) een relatief kleine onderuitputting t.o.v. de investeringsuitgaven van € 2,5 miljard in 2019.

Defensie uitgaven in 2019 waren 1,3% van het bbp

(De norm van de NAVO 2% bbp halen we daarmee niet)

In het regeerakkoord is oplopend tot structureel € 1.510 miljoen extra budget toegekend aan Defensie. Dit is voor:

- investeren in de modernisering van de Krijgsmacht (€ 825 miljoen structureel);
- uitbreiding slagkracht, cyber en werkgeverschap (€ 275 miljoen structureel);
- intensivering in de ondersteuning van de krijgsmacht (€ 400 miljoen structureel);
- investeringen ten behoeve van de Kustwacht in het Caribisch gebied (€ 10 miljoen).

Benodigde budget om EU gemiddelde/NAVO-norm te bereiken?

Het budget dat nodig is om het % BBP naar 1,6 resp. 2% BBP te laten stijgen in 2024

(in miljarden €)	1,6%	2,0%
Volgens NL berekening	2	6

essentie: voor 0,01% BBP is ongeveer 84 miljoen euro nodig

Gelet op de afspraken die zijn gemaakt met onze bondgenoten en de diverse bedreigingen van Nederlandse vitale belangen is de Defensienota geen eindpunt, maar een stap die past binnen de lange lijnen die zijn uitgezet o.a. aan de hand van de NAVO-afspraken uit 2014 (Wales). Daarnaast vraagt het blijvend investeren in onze mensen en manieren aandacht in het licht van de lange lijnen. Deze capaciteiten sluiten ook aan op de prioriteiten van de EU. Het geven van invulling aan een deel van de NAVO-capaciteitendoelstellingen is daarmee niet alleen een investering in de middelen van Defensie, maar ook in de slagkracht en cohesie van onze bondgenootschappen. Deze lange lijnen worden opgenomen in de Defensievisie, die gepland staat voor 2020.

Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF)

In de Defensienota heeft Defensie maatregelen aangekondigd om schokbestendigheid en voorspelbaarheid van de Defensiebegroting te verbeteren. In 2018 is besloten tot het instellen van een begrotingsfonds vanaf de begroting 2021 voor de investeringen en instandhouding van materieel, IT en vastgoed. Met het DMF kan een betere integrale afweging worden gemaakt tussen investeren en instandhouding.

Doorkijk 2020-2024

Uitgaande van de BVM cijfers zal het bbp% zich als volgt ontwikkelen:

Bbp%	2020	2021	2022	2023	2024
Netto Defensiebegroting 2019 in mrd	11,1	11,5	11,8	11,6	11,7
Defensieuitgaven als %bbp na CEP2020	1,35%	1,37%	1,40%	1,36%	1,36%

Het investeringsprogramma met de hoge aangegane verplichtingen kan dit jaar vertraging oplopen. Hierdoor kan de investeringsquote volgend jaar lager uitvallen. Leveranciers hebben als gevolg van de coronacrisis soms maatregelen moeten nemen die een vertragend effect kunnen hebben op het moment van leveren, waardoor Defensieuitgaven mogelijk verschuiven in de tijd.

bbp% ontwikkeling - CPB (NLD) o.b.v. CPB coronascenario's

Door de verwachte verslechtering van het bbp als gevolg van de coronacrisis zal het bbp% van defensie tijdelijk stijgen, terwijl de Defensiebegroting vanaf 2021 niet significant stijgt. Aangezien het nu de verwachting is dat de economie zich ook weer relatief snel herstelt, zal het effect op het bbp% in 2024 kleiner zijn

bbp% ontwikkeling - CPB (Nld) o.b.v. CPB coronascenario's	2020	2021
bbp% - bruto, incl. BZ: scenario 1	1,38%	1,38%
bbp% - bruto, incl. BZ: scenario 2	1,44%	1,44%
bbp% - bruto, incl. BZ: scenario 3	1,48%	1,50%
bbp% - bruto, incl. BZ: scenario 4	1,47%	1,57%

7. Overig

a. Zorguitgaven

- In 2019 bedroegen de netto zorguitgaven 70 miljard euro, een kleine 2 miljard minder dan werd voorzien in de begroting voor 2019.
- Vooral de uitgaven aan curatieve zorg (Zvw) zijn lager uitgekomen dan werd verwacht. Bij de wijkverpleging kwamen de uitgaven € 0,4 miljard lager uit, de geneesmiddelen € 0,3 miljard, de eerstelijnszorg € 0,2 miljard en ook de opleidingskosten voor artsen vielen € 0,2 miljard lager uit.
- De voorgaande zes jaar was de economische groei hoger dan de groei van de zorguitgaven, maar ondanks de bijna 2 miljard lagere uitgaven was de groei van de zorguitgaven in 2019 (3,7%) een stuk hoger dan de economische groei (1,8%).
- De sterke stijging van de groei van de zorguitgaven is gegeven de houdbaarheid van en solidariteit in de zorg een aandachtspunt.
- De zorguitgaven nemen deze kabinetsperiode naar verwachting toe met € 14,6 miljard (stand VWS-begroting 2020, dus exclusief de gevolgen van het corona-virus en de structurele gevolgen van de lagere Zvw-uitgaven in 2019).
- Deze stijging is deels het gevolg van volumegroei (meer zorg) en loon- en prijsontwikkelingen (duurdere zorg). En deels het gevolg van beleidskeuzes, zoals extra middelen voor de verpleeghuiszorg. Maar de groei wordt ook afgeremd d.m.v. onder andere het afsluiten van hoofdlijnakkoorden met verschillende zorgsectoren.

- Voor de lange termijn (2040) verwacht het RIVM zelfs dat het bedrag dat aan zorg uitgeven wordt bijna twee keer zo hoog zal zijn als in 2015. Het vraagstuk van de stijgende zorguitgaven is dus urgent en daarmee een prioriteit voor de middellange termijn.
- In de VWS-begroting 2020 heeft het kabinet daarom ook de toekomstbestendigheid c.q. organiseerbaarheid van de zorg centraal gesteld en een contourennota aangekondigd in 2020.
- Daarnaast heeft het kabinet de volgende externe trajecten ingezet, met de volgende (tussen)resultaten:
 - De Sociaal-Economische Raad is gevraagd om de gevolgen te verkennen van de stijgende zorgkosten voor de economie en de arbeidsmarkt, alsook voor de solidariteit die ten grondslag ligt aan ons stelsel. De Verkenning Toekomstbestendigheid Zorg is inmiddels in het Dagelijks Bestuur van de SER vastgesteld; de SER bekijkt nu wanneer en hoe de verkenning gepubliceerd kan worden. Gezien de bijzondere omstandigheden zal het rapport vergezeld gaan van een preambule.
 - De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) is gevraagd welke inzichten ons op weg kunnen helpen naar beheersing van de zorguitgaven op de lange termijn. Het rapport wordt eind 2020, begin 2021 verwacht.
 - De commissie toekomst zorg thuiswonende ouderen heeft in januari haar advies "Oud en zelfstandig in 2030. Een reisadvies" aan de minister van VWS aangeboden, met daarbij de oproep aan betrokken organisaties om te reageren. Voor de zomer volgt een 2.0-versie waarin deze reacties verwerkt zijn.
 - Het kabinet heeft in de "Brede Maatschappelijke Heroverwegingen" op diverse terreinen

hervormingsmogelijkheden geïnterpreteerd, waarbij uiteraard ook de zorg is betrokken. Het eindrapport is op 22 april aan de TK verzonden.

- Bij het traject Zorgkeuzes in Kaart (ZiK) krijgen politieke partijen de gelegenheid om maatregelen door te laten rekenen door het CPB. De uitkomsten van de werkgroep worden in de komende maanden zonder nadere toelichting aan de Tweede Kamer worden voorgelegd.

a. Decentrale Overheden: Decentralisatie uitkeringen

- In het Verantwoordingsonderzoek 2018 (VO 2018) heeft de Algemene Rekenkamer (AR) kanttekeningen geplaatst bij de toekenning van decentralisatie uitkeringen (DU's). De AR merkt op dat de verstrekking hiervan in een (groot) aantal gevallen vergezeld gaat met beperking van de beleids- en bestedingsvrijheid van gemeenten en provincies.
- Het Rijk stelt hierbij voorwaarden aan de besteding van de toegekende middelen, zoals voorwaarden aan vervolgbetaling, het oormerken van financiële middelen of bestuurlijke afspraken, wat de beleids- en bestedingsvrijheid beperkt.
- Sinds het VO 2018 hebben de fondsbeheerders de volgende acties aangekondigd:
 - Toetsingskader: decentralisatie uitkeringen worden vooraf getoetst door de fondsbeheerders, aan de hand van het met de Kamer gedeelde toetsingskader. Deze toetsing kan ertoe leiden dat er voorwaarden worden geschrapt of dat een andere uitkeringsvorm, zoals een Specifieke uitkering (SPUK) moet worden gekozen. Hierdoor is er een toename van het aantal SPUKs ontstaan wat tot kritische reacties geleid heeft van de VNG en het IPO.
 - Financiële-verhoudingswet: opties voor wijziging van de Financiële-verhoudingswet worden onderzocht. Daarbij wordt gekeken naar de introductie van een Uitkering Gezamenlijke Opgave (UGO), voor vormen van samenbestuur tussen Rijk en medeoverheden. Tevens wordt gekeken naar de mogelijkheden om een variant van de SPUK te ontwikkelen, die minder administratief belastend is. Het wetsvoorstel heeft ter consultatie

voorgelegd. De in de consultatie gemaakte opmerkingen nopen tot een grondige heroverweging van het conceptwetsvoorstel.

Ook de AR heeft in het kader van de consultatie kritische vragen gesteld, over met name de UGO.

- In het Verantwoordingsonderzoek van 2019 (VO 2019) heeft de AR zich opnieuw kritisch uitgelaten over de toekenning van DU's. Door het (grote) aantal resterende onrechtmatigheden is de onvolkomenheid voor BZK gehandhaafd. Wel is er waardering van de AR voor de inspanningen van de fondsbeheerders voor de (her)beoordeling van DU's en overdracht van kennis aan vakdepartementen over het uitkeringsstelsel.
- De resterende onrechtmatigheden vloeien deels voort uit een andere taxatie door de AR van de rechtmatigheid, dan de inschatting die gemaakt is tijdens het beoordelingsloket. De toetsingslijn is sindsdien (nog) strenger gehanteerd. Zoals bijvoorbeeld bij toetsing van aanvraagprocedures en het hanteren van objectieve verdeelmaatstaven.
- DU's die voor meerdere jaren reeds afgestort waren in het gemeentefonds of provinciefonds worden voor het einde van het jaar door de fondsbeheerders getoetst.
- De Auditdienst Rijk (ADR) heeft op dossierniveau deels een andere kwalificatie gegeven van de rechtmatigheid.
- De minister van BZK heeft in de bestuurlijke reactie aangegeven graag in gesprek te gaan met de AR. Onderwerpen voor dit gesprek zijn mogelijk: het conceptwetsvoorstel; de op onderdelen andersluidende oordelen van AR en AD; de verdeelsystematiek die gekozen wordt bij een DU; de wijze waarop beleids- en bestedingsbeperkingen gerepareerd kunnen worden;